210. Keskiviikkona 17 päivänä helmikuuta 1999

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Kolmas käsittely

1) Hallituksen esitys laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta 7941

Hallituksen esitys 82/1998 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 38/1998 vp
Suuren valiokunnan mietintö 4, 4 a/1998 vp
Lakialoite 23/1995 vp, 50/1997 vp, 81, 93/1998 vp
Toivomusaloite 233/1995 vp

2) Hallituksen esitys kokoontumislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ..... ,,

Hallituksen esitys 145/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 13/1998 vp

3) Hallituksen esitys laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun lain 3 ja 10 §:n muuttamisesta 7942

Hallituksen esitys 188/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 27/1998 vp
Lakialoite 111/1998 vp

4) Hallituksen esitys rikoslain täydentämiseksi arvopaperimarkkinarikoksia koskevilla säännöksillä 7946

Hallituksen esitys 254/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 28/1998 vp

5) Hallituksen esitys konsulipalvelulaiksi ja ulkoasiainhallinnosta annetun lain 6 ja 8 §:n kumoamisesta 7950

Hallituksen esitys 283/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 24/1998 vp

6) Hallituksen esitys laiksi Suomen ja Ruotsin kuntien välisestä yhteistyöstä..... ,,

Hallituksen esitys 191/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 28/1998 vp

7) Hallituksen esitys laiksi tieliikenteen tietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta 7951

Hallituksen esitys 120/1998 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 17/1998 vp

8) Hallituksen esitys laiksi yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ..... ,,

Hallituksen esitys 85/1998 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 18/1998 vp

9) Hallituksen esitys kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi tehdyn yleissopimuksen ja varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä tehdyn Unidroit'n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... ,,

Hallituksen esitys 185/1998 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 18/1998 vp

10) Hallituksen esitys laiksi alkoholilain 17 §:n muuttamisesta 7951

Hallituksen esitys 285/1998 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 40/1998 vp

11) Hallituksen esitys laiksi vakuutustarkastuksen kustantamisesta annetun lain muuttamisesta 7952

Hallituksen esitys 280/1998 vp
Talousvaliokunnan mietintö 38/1998 vp

12) Hallituksen esitys laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ..... ,,

Hallituksen esitys 121/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 22/1998 vp

Ainoa käsittely

13) Kertomus hallituksen toimenpiteistä vuonna 1997 ..... ,,

Kertomus 5/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 9/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 25/1998 vp

14) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1997 7963

Kertomus 10/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 14/1998 vp

15) Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuodelta 1997 7969

Kertomus 9/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 15/1998 vp

Mietintöjen pöydällepano

16) Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1997
Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1997 7972

Kertomus 11, 13/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 72/1998 vp

17) Kertomus niistä toimenpiteistä, joihin Eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta vuonna 1996 ovat antaneet aihetta 7973

Kertomus 14/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 71/1998 vp

18) Hallituksen esitys Brasilialle suunnatun kansainvälisen rahoitusjärjestelyn toteuttamiseksi Suomen Pankkia varten myönnetyn valtion takausvaltuuden lisäämiseksi ..... ,,

Hallituksen esitys 286/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 73/1998 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Ala-Harja, Andersson J., Aura, Elo, Enestam, Gustafsson, Hassi, Holopainen, Huotari, Immonen, Itälä, Jaakonsaari, Juhantalo, Kanerva I., Karhunen, Korhonen M., Koskinen H., Krohn, Lamminen, Lehtosaari, Liikkanen, Lindroos, Luhtanen, Markkula M., Mönkäre, Polvi, Pulliainen, Roos, Saapunki, Tarkka, Tulonen ja Vuorensola.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Luhtanen, Vuorensola ja Markkula M.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat
tästä päivästä sairauden perusteella edustajat J. Andersson, Gustafsson ja Itälä, virkatehtävien

perusteella edustajat Enestam, Jaakonsaari ja Mönkäre sekä muun syyn perusteella edustajat Hassi, Huotari, Immonen, Juhantalo, Karhunen, M. Korhonen, H. Koskinen, Lamminen, Luhtanen, Polvi, Roos, Saapunki ja Vuorensola sekä

tästä ja huomisesta päivästä sairauden perusteella edustajat Holopainen, I. Kanerva ja Tulonen sekä muun syyn perusteella edustajat Ala-Harja, Krohn, Pulliainen ja Tarkka.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely, ainoa käsittely
Hallituksen esitys 82/1998 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 38/1998 vp
Suuren valiokunnan mietintö 4, 4 a/1998 vp
Lakialoite 23/1995 vp, 50/1997 vp, 81, 93/1998 vp
Toivomusaloite 233/1995 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty, hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä. Viime istunnossa julistettiin keskustelu asiasta päättyneeksi.

Keskustelussa on ed. Wideroos ed. Raskin kannattamana tehnyt seuraavan lausumaehdotuksen: "Eduskunta edellyttää hallituksen selvittävän nuuskan myynti- ja luovuttamiskiellon jatkamisen tarkoituksenmukaisuuden ja ryhtyvän tarvittaessa toimenpiteisiin Euroopan unionin nuuskakiellon kumoamiseksi Suomessa."

Ed. Ihamäki on ed. Puhjon kannattamana tehnyt seuraavan lausumaehdotuksen: "Eduskunta edellyttää, että hallitus ottaa lasten ja nuorten tupakoimattomuuden edistämisen tupakoinnin vähentämispolitiikkansa painopistealueeksi ja tekee kansanterveyskertomuksessa selkoa eduskunnalle käytetyistä keinoista ja niiden tuloksellisuudesta."

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus hyväksytään.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön sisältyvät 1.—3. lausumaehdotus hyväksytään.

P u h e m i e s : Nyt on päätettävä muista lausumaehdotuksista.

Äänestykset ja päätökset:

Äänestys ed. Wideroosin ehdotuksesta.

Mietintö "jaa", ed. Wideroosin ehdotus "ei".

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 131 jaa- ja 24 ei-ääntä; poissa 44. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Äänestys ed. Ihamäen ehdotuksesta.

Mietintö "jaa", ed. Ihamäen ehdotus "ei".

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 16 jaa- ja 138 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 44. (Ään. 2)

Eduskunta on hyväksynyt ed. Ihamäen ehdotuksen.

Eduskunta yhtyy sosiaali- ja terveysvaliokunnan ehdotukseen toivomusaloitteen hylkäämisestä.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Hallituksen esitys kokoontumislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 145/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 13/1998 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. B r a x : Arvoisa puhemies! Koska viime päivinä on jonkin verran esiintynyt väärinkäsityksiä nyt toivottavasti hyväksyttävän hyvän lain sisällöstä, haluan täten korostaa, että puhevapauden, ilmaisuvapauden keskeinen tapa on mielenosoitus ja osa mielenosoituksen keskeistä

sisältöä usein ovat se paikka ja aika, joiden putteissa mielenosoitus tehdään ja että tässä laissa tietysti on tämä otettu huomioon ja valiokunnan mietinnössä erityisesti korostettu tätä seikkaa. Ne puheet, joita tällä hetkellä julkisuudessa on esiintynyt, ovat olleet harhaanjohtavia tältä osin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

3) Hallituksen esitys laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun lain 3 ja 10 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 188/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 27/1998 vp
Lakialoite 111/1998 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty, hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista on käytettävissä käytännössä kolme erilaista rangaistusmuotoa: sakko, ehdonalainen vankeusrangaistus sekä nuorisorangaistus, jota nyt koskee tämä laki, joka on eduskunnan kolmannessa käsittelyssä. Tämän lain tarkoituksena on tietyllä tavalla tehostaa nuorisorangaistuksen käyttöä nuorten tekemien rikosten rankaisemisessa. Tämä nuorisorangaistushan on samanlainen kuin yhdyskuntapalvelu käytännössä sellaisille henkilöille, jotka ovat 18 vuotta täyttäneitä ja jotka saavat ehdottoman vankeusrangaistuksen.

Tämä laki nuorisorangaistuksen tehostamisesta on oikeastaan turha sikäli, että sama tehostaminen olisi saatu aikaan, kun sitä olisi tehostettu oikeusministeriön pitämillä käräjäoikeuksien jäsenten koulutuspäivillä, joilla olisi hyvässä sovussa pyritty tuomioistuimen jäsenille sanomaan, että käyttäkää hyvät ihmiset tällaista nuorisorangaistusta ehdonalaisen tai sakkorangaistuksen sijaan, kun kerran tällainen rangaistusmuoto on olemassa. Mutta mitäs siinä, kun kerran laki on päätetty tehdä, niin korostuuhan se tietenkin tälläkin tavalla eikä tarvitse sitten sanoa, että pyritään vaikuttamaan tuomioistuimien riippumattomuuteen näillä tällaisilla koulutuspäivillä.

Mutta, rouva puhemies, etupäässä siitä syystä tulin tänne puhujakorokkeelle, että haluan todeta sen, että tämä alle 18-vuotiaana tehtyjen rikosten rangaistusmenetelmä on kovin tehoton suomalaisessa yhteiskunnassa. Kaikki nämä tällaiset säädökset — ehdonalainen, nuorisorangaistus ja sakko — ovat ensinnäkin viiveellä tulevia. Toisin sanoen tällaista nuorta, joka on syyllistynyt rikokseen, pitäisi huomauttaa tarpeellisen hellällä tavalla ottaen huomioon nuoren ihmisen ikä mutta kuitenkin nopeasti ja sillä tavalla, että nuori ihminen huomaisi, että hän on luistanut pois säällisiltä raiteilta ja että yhteiskunta haluaa palauttaa hänet takaisin sinne, missä hänen kuuluisi olla. Nämä rangaistusmuodot eivät kyllä tähän asiaan sovi. Ja sen vuoksi ihan tässä eduskunnan loppupäivinä haluan korostaa sitä, että yhteiskunnassa ja lainsäädännössä pitäisi ryhtyä kehittelemään niin sanottua arestirangaistusta, tuota kansakouluajoilta varsinkin minulle kovin tuttua rangaistusmuotoa, jolloin nurkassa istumisen lisäksi oli näitä arestirangaistuksia.

Tällainen arestirangaistus nuorelle ihmiselle pantaisiin täytäntöön välittömästi sen jälkeen, kun hän on rikoksesta kiinni joutunut. Yksi tai kaksi viikonvaihteen yötä suljettuna pois muiden kavereiden matkasta, niin tämä ihan sopivalla ja tietyllä tavalla kuitenkin varovaisesti ohjaisi tällaista nuorta ihmistä ja antaisi ymmärtää, että hän on nyt lähtenyt väärille poluille ja että yhteiskunta haluaisi hänen palaavan takaisin, mutta siitä ei jää mitään vauriota tällaiselle nuorelle ihmiselle, kun hän nyt siellä arestissa saattaa istua yön tai kaksi hyvän valvonnan alaisena.

Rouva puhemies! Olen varma siitä, että arestirangaistusta tullaan lähivuosien aikana kehittämään ja se tulee uutena seuraamusmuotona alle 18-vuotiaiden rikoksista ja rikkomuksista. Näillä nykyisillä rangaistusmuodoilla, erityisesti ehdonalaisella rangaistuksella ei ole mitään vaikutusta, tämä nuorisorangaistuskin on vähän niin ja näin ja myös sakkorangaistus. Uusia menetelmiä pitää kehittää ennakkoluulottomasti ja tietenkin kuitenkin varovaisesti, että nuorille ihmisille ei aiheuteta mitään vauriota siinä vaiheessa, kun yhteiskunta heidän tekosiinsa suhteellisen hellällä kädellä puuttuu.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa rouva puhemies! Nuorisorangaistuksen kokeilusta annetun lain muuttamisesitys on kannatettava, ja sen tavoite, että puututaan nuoren rikoskierteeseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, on todella tärkeä.

Tässä on kuitenkin kysymyksessä itse laki, joka on voimassa vain tämän vuoden loppuun eli muutaman kuukauden. Tosiasiassa tätä järjestelmää nyt pyritään kiristämään sinänsä perustellusti siis, mutta tärkeintä on katsoa eteenpäin ja todeta, että nykyinen lainsäädäntö näiden nuorten osalta on todella hampaaton ja puutteellinen. Parannusta tarvitaan, ja kun nyt tämän lain voimassaolo on vain tämän vuoden loppuun, niin seuraavan hallituksen, ehkä jo nykyisenkin, on valmisteltava uutta lainsäädäntöä tältä osin.

Yhdyn siihen, mitä edellä kuulimme, että konkreettisen rangaistuksen, arestirangaistuksen käyttöönotto on todella paikallaan ja perusteltua. Samalla tarvitaan aivan toisenlaista nuoriso- ja perhepolitiikkaa tässä maassa ja huume- ja alkoholipolitiikkaa, mutta pitkät listat ehdonalaisia rangaistuksia ovat tämän päivän tosiasia, ja tämä esitys ei sitä paljonkaan muuta. Tarvitaan konkreettisia muutoksia, ja kannatan myös arestirangaistuksen käyttöönottoa tällaisena rangaistusmuotona.

Ed. T y k k y l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Nuorisorangaistuslaki, vaikka se on yksivuotinen, on kokeilulaki. Haluan tähdentää, että nämä ovat ehdollisia rangaistuksia, joita nyt käsitellään. Eivät nuoret vankilassa saa sitä oppia, mitä he tarvitsevat. He saattavat mieluummin oppia huonoille tavoille.

Sen johdosta olen iloinen siitä, että meillä on yhdyskuntakokeilulaki olemassa, jolla voidaan ohjata näitä nuoria, ja samoin nyt tämä nuorisorangaistuslaki on ihan hyvä kokeilu. Toivon, että tämän kautta voidaan löytää ratkaisuja. Ei arestirangaistus ole sellainen, jolla tämän päivän nuoria voidaan saada päiväjärjestykseen, vaan ne ovat toisenlaiset toimenpiteet.

Olen usein täällä tähdentänyt sekä kansanedustajana että äitinä, että rakkaus on se, jolla luodaan nuorille rajoja. Toivon, että myös tämä lainsäädäntö saa aikaan sen ohjauksen, että nuoret oppivat elämässään paremmille elämäntavoille.

Ed. O l i n : Arvoisa puhemies! Mielestäni myös nuorisorangaistuksen kokeilu on myönteinen suunnaltaan. Haluaisin kuitenkin korostaa tässä yhteydessä sitä, että aina silloin, kun puhumme rangaistuksista, ne on suhteutettava tekojen vakavuuteen.

Nuorille vankila rangaistuksena ei ole oikeastaan ollenkaan oikea paikka, koska sen, mitä nuori siellä voi oppia, pois oppimiseen voi mennä kauankin aikaa. Siksi mielestäni tämä esitys on kannatettava, ja kokeilujen perusteella sitten on nähtävä ja arvioitava, mihin suuntaan pysyvä lainsäädäntö säädetään.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i : Arvoisa puhemies! Rajat ja rakkaus ovat nuorten kohdalla varmasti parasta, mutta silloin, jos jotain lainvastaista tehdään, on toki puututtava, ja näen, että yhteiskunnan taholta tällainen puuttumattomuus on välinpitämättömyyttä. Nuorten kohdalla on, kuten toki myös vanhempienkin, mutta ennen kaikkea nuorten kohdalla on tärkeää se, että rangaistus tulee nopeasti ja tehokkaasti ja että se on toki oikeassa mittasuhteessa. En kannata esimerkiksi vastuuikärajan alentamista 15 vuodesta alaspäin, koska silloinhan se, ellei mitään muuta tapahdu, tarkoittaa vain sitä, että näitä ehdollisia rangaistuksia tulee entistä enemmän. Jo nyt tiedämme, että ne eivät kuitenkaan ole se oikea tie.

Aika harvoin olen ed. Aittoniemen kanssa samaa mieltä, mutta arestirangaistuksesta olen sitä mieltä, että minusta sitä kannattaisi kokeilla. Kasvatusihmiset ovat tuoneet viestiä, että tällainen arestirangaistus viikonloppuna voisi olla tehokasta. Mielestäni kannattaa miettiä kaikenlaisia muotoja, koska näen, että nuorten kohdalla on todella välttämätöntä, että tähän asiaan puututaan. Toki myös on niin, että parasta toimintaa on se, että huolehditaan siitä, että kodeilla on mahdollisuus ja aikaa kasvattaa lapsiaan. Toki se on myös kodeista itsestäänkin kiinni, mutta tarvitaan ennen kaikkea ennalta ehkäisevää sosiaali- ja terveyspolitiikkaa.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Tässä vielä asian selkeyttämiseksi: ei arestirangaistus ole vankilarangaistus. Arestirangaistus pantaisiin täytäntöön esimerkiksi Kriminaalihuoltoyhdistyksen sitä varten rakennetuissa ja varatuissa tiloissa, tai voisi olla käytännössä jopa mahdollista nykyisen tekniikan aikana, että se pantaisiin toimeen kotona, mutta se on tietysti ehkä epäoleellista, on se kotona tai valvotuissa tiloissa muualla.

Minä olen sitä mieltä, että rakkaus on välttämätön asia. Sehän on perusasioita. Mutta sitten kun rakkaus ei enää riitä eikä mikään muu auta,

yhteiskunnan täytyy siinä vaiheessa tarttua toimiin jäsenensä palauttamiseksi ja huomauttamiseksi hänelle, että hän on nyt suistunut sellaiselle tielle, josta hänelle on itselleen suuri vaara hänen elämänsä tuhoutumisena. Kun rakkaus ei riitä, täytyy ottaa muista konsteja. Sen vuoksi olen esittänyt monta kertaa, että meidän pitäisi miettiä muutakin kuin rakkautta näissä asioissa. Rakkaus on itsestäänselvä asia. Ei sitä puolta tarvitse lailla vahvistaa.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa puhemies! Jos voisimmekin säätää täällä sellaisen lain, jolla velvoitettaisiin rakastamaan ja sillä saataisiin asiat kuntoon, sellainen pitäisi nopeasti saada aikaan, mutta näin ei valitettavasti reaalielämässä ole.

Minäkin korostan sitä, että arestirangaistus ei missään tapauksessa ole vankila, vaan se on työpalvelua ja sellainen järjestelmä, jossa nuori kokee konkreettisen rangaistuksen kuitenkin. Tätä asiaa lakivaliokunnassa käytiin läpi. Asiantuntijat monelta eri taholta kertoivat, miten tehoton nykyinen järjestelmä on, ja senkin ongelman selvittivät, että nuorisorangaistuskokeilun mukaista lakia ei käytetä käytännössä tänä päivänä kovinkaan paljon, kun se on käytössä vain eräillä alueilla. Eräillä alueilla sitä käytetään, mutta monilla muilla sitä ei ole käytetty juuri lainkaan. Nyt tällä muutoksella saadaan siihen pikkuisen lisätehoa, mutta kokemus jo kertoo, että ensi vuoden alusta, kun on uusi tilanne, kun tämän lain voimassaolo päättyy, tarvitaan todella tehokkaampia keinoja. Siinä tulee eteen se, että tarvitaan konkreettisia rangaistuksia, jotka puuttuvat nuoren kierteeseen kasvatuksellisesti ja myös niin, että hän kokee, että hän on tehnyt väärin ja siitä väärästä teosta tulee tietty konkreettinen seuraus. Tästä on kysymys. Emme me halua varmastikaan kukaan nuoria vankilaan. Se on aivan selvä asia.

Ed. V i r t a n e n : Arvoisa puhemies! Kun kerran psykologeja käytetään asiantuntijoina näissä asioissa, on hyvä että yksi psykologikin puhuu, kun meitä täällä pari kolme on paikalla, nuorisoasiasta.

Tämä on tämä vanha kissan ja koiran kusemisjuttu, eli heti kun pentu on tehnyt jotain, sen jälkeen rakastavasti otetaan niskasta kiinni ja hierotaan nenää siihen paikkaan. Sen jälkeen asia opitaan. Vähän läväytetään takapuolelle, että ei enää tehdä tällä lailla. Se on maailman selvin asia. Varsinkin tänä päivänä tuntuu, että kansanedustajat muuten puhuvat kyllä virtuaalitodellisuudesta ja Internetistä, mutta eivät ole ymmärtäneet sitä, että nuorison aikakäsitys on muuttunut myös ratkaisevasti. Yksinkertaisin aresti tai poissaolo psykologisesti olisi se, että pannaan rangaistava nuori viikonlopuksi pois kuvioista, perjantai- tai lauantairangaistus. Vähäksi aikaa pois, ettei pääse kaverien kanssa bailaamaan, niin kyllähän oppisi ja selkeästi tajuaisi, että rangaistus tulee välittömästi ja heti.

Korostan vielä sitä, että kun aika on tullut aina vain nopeammaksi ja nuorille mukamas paljon tärkeämmäksi, kyllä se olisi sellainen rangaistus, että kyllä varmaan tajuaisi, eikä haluaisi olla montaa viikonloppua pois sieltä, missä kaikki ilo ja hauskuus tapahtuu.

Ed. T y k k y l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Haluan korjata asioita, koska täällä haluttiin varmasti käsittää väärin minun puheenvuoroni. Puhuin sekä kasvattajana että nuorten kanssa olleena — nuorten kanssa olen joutunut tekemisiin ja sen johdosta tunnen tämän alueen aika hyvin ennen eduskuntaan tuloa. Olen joutunut tekemisiin rikollisten nuorten kanssa. Totean, että näihin nuoriin eivät tepsi tällaiset rangaistukset eikä myöskään vankilarangaistukset. Se on kokemuksen kautta saatu näkemys. Näihin nuoriin tepsii vain kasvatustoimenpiteet. Suomalaisen yhteiskunnan on kaikilta osin pystyttävä kehittämään sellainen järjestelmä, että nämä lapset voisivat saada tasapainoisen elämän lapsuudesta saakka jo kodissa ja sittemmin koulussa. Koulussakin pitäisi enemmän olla oppi- ja opetusaineissa kasvatustyöhön viittaavaa. Se on merkittävä asia.

Sen sijaan minä en vieläkään mene siihen, että aresti olisi jokin ratkaisu näiden nuorten kohdalla, vaan ratkaisu on varmasti se, että nyt voidaan näillä lainsäädännöillä katsoa, miten nämä tepsivät nuoriin. Sitten toivoisin, että yhteiskunta ottaisi muuten sellaisen otteen, että saataisiin terveitä yksilöitä suomalaiseen yhteiskuntaan kodin ja koulun kasvatuksen yhteistyön tuloksena.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i : Arvoisa puhemies! Me kaikki tiedämme täällä, että lailla ei ketään voi määrätä rakastamaan, mutta yhteiskunta voi kyllä auttaa erilaisia järjestöjä siinä, että vanhempia tuetaan lastensa kasvatuksessa. Kuuluu esimerkiksi poliiseilta sellaisia viestejä, että kun he vievät humalaisia 9—14-vuotiaita lapsia kotiin, niin kotona sanotaan, että lapsella on lupa olla ulkona, mitä te häntä tänne tuotte. Eli tässä

ei aina auta se, että yhteiskunta tarttuu asioihin, vaan myös vanhempien on itse hoidettava kasvatustehtävää.

Olen aivan samaa mieltä kuin ed. Virtanen, eli arestirangaistus viikonloppuisin, jolloin nuori ei pääsisi kavereittensa luokse, voisi olla sellainen tehokas muoto, jota tulee kokeilla. Täytyy katsoa uusia muotoja eikä vain yrittää tällä lainsäädännöllä mennä eteenpäin. Esimerkiksi tätä nuorisorangaistusta, joka sinänsä voi olla ihan hyvä, on käytetty vain muutamassa kymmenessä tapauksessa. Se ei ole koko Suomessa edes voimassa, on vain muutamia tapauksia, ja mitään tutkittua tietoa ei vielä edes ole siitä, miten se on onnistunut tai epäonnistunut. Nyt on hyvä seurata, mitä tuloksia siitä tulee. Mutta jos 30 nuorta Suomessa on saanut nuorisorangaistuksen, niin minusta se ei nyt vielä ole kovin paljon, eli ei kovin voimakkaasti voi sanoa, onko se hyvä vai huono.

Ed. Saarnio: Arvoisa rouva puhemies! Olen yhtä mieltä kuin ed. Tykkyläinen siitä, että ei kannattaisi mennä asioiden edelle. Nuorisorangaistusta on sangen suppeasti kokeiltu ja sovellettu, ja siinä mielessä olisi hyvä saada ensin kokemukset siitä, mitä nuorisorangaistuksella voidaan saada aikaan, ennen kuin lähdettäisiin arestirangaistuksiin tai muihin, jotka itse asiassa merkitsevät suljettuun paikkaan sulkemista. Kannattaa nimittäin muistaa, että paitsi että viikonloppuun sisältyy ehkä riemukkaita rientoja, niin esimerkiksi monien urheiluseurojen harjoitukset ovat myös viikonloppuisin, ja tässä mielessä välttämättä yhteiskunnasta sulkemisrangaistus ei olisi onnellisin ratkaisu näiden nuorten kannalta. Sen sijaan yhdyskuntapalvelu, jossa selvästi on tietyt ikään kuin sovittamisvelvoitteet olemassa, saattaa hyvinkin toimia, ja kun saamme siitä lisää kokemusta, niin uskon, että olemme paljon kypsempiä pohtimaan sitten uusia keinoja.

Joka tapauksessa on tärkeätä, että nuorten rikoskierteeseen puututaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ja siinä mielessä tämä uusi esitys on mielestäni aivan paikallaan.

Ed. Myllyniemi: Arvoisa puhemies! Täällä puhutaan paljon suorastaan lapsivangeista. Tosiasia on kuitenkin, että Suomessa tällä hetkellä vankiloissa on alle 18-vuotiaita henkilöitä vain muutama kappale. Se on tietenkin hyvä. Tämä pitää ottaa huomioon, että ei meillä todellakaan ole liian ankarat toimenpiteet.

Luitte toissapäivänä juuri lehdestä, kuinka 15—16-vuotiaat nuoret potkivat Haukiputaalla 56-vuotiasta henkilöä henkihieveriin tämän miehen omassa kodissa. Nämä nuoret palasivat takaisin tunnin päästä ja jatkoivat potkimistaan, ja seurauksena oli kuolema. Lehtitietojen mukaan seurauksena oli näille nuorille rangaistuksena ehdollinen tuomio, siis ei mitään. Kyllä meidän pitäisi puuttua ankarammin nuorten tekemisiin ja juuri nuorten oman edun mukaisesti. Meillä on hyvät lait, kunhan oikeuslaitos niitä oikealla tavalla soveltaisi.

Ed. Tiilikainen: Arvoisa rouva puhemies! Täällä monissa puheenvuoroissa kyllä on unohdettu, mitä on kotona rakkaus lapsia kohtaan. Kun puhutaan lasten ojentamisesta ja kurinpidosta nimellä rangaistus, niin puhutaan samalla, että se ei ole kotona osoitettua rakkautta. Kyllä kotona lapsiin kohdistuvaan rakkauteen liittyy ehdottomasti myöskin se, että lapset oppivat kunnon käytöstavoille, ja jos he niitä rikkovat, niin silloin seuraa kurinpito muodossa taikka toisessa. Meillä on Suomessa hyvä sanonta: "Joka vitsaa säästää, se lastaan vihaa." Meillä on valitettavasti lasten kasvatus siirtynyt kotoa yhteiskunnan huoleksi. Käytöstapoja ei kuitenkaan opeteta kovinkaan tarkkaan päiväkodeissa ja kouluissa, joiden myös tulisi tähän osallistua.

Minusta arestirangaistus on hyvä. Olen itse sitä kokeillut ja joutunut sellaisia määräämään aiemmassa ammatissani, kun se vielä oli mahdollista. Heti tuomittu arestirangaistus tai viikonlopun poistumiskielto, kuten sotilaselämässä, palautti monen nuoren kyllä aisoihin ja kunnon sotilaaksi ja kunnon kansalaiseksi. Kyllä ehdottomasti kannatan tätä. Perustan pitää olla kuitenkin kotona, siellä tulee opettaa yhteiskunnan hyvät käytöstavat ja myöskin yhteiskunnan säännöt.

Ed. Viljamaa: Arvoisa rouva puhemies! Toki kaikki olemme varmasti samaa mieltä siitä, että välittäminen ja kiinnostuneisuus nuorista on kaiken a ja o, mutta meidän on myös myönnettävä se, että jos nuoret tekevät rikoksia, niin me olemme epäonnistuneet, oli sitten kyseessä koti, kasvattaja, koulu tai mikä tahansa paikka. Silloin on epäonnistuttu ja silloin pitää käyttää kaikkia muita keinoja, joilla vielä siinä vaiheessa kasvatetaan. Minä edustan myös sitä näkökulmaa psykologina ja kasvattajana, että pitää reagoida välittömästi, esimerkiksi tietty vapauden poistaminen hetkeksi aikaa, johon tulee liittyä

sitten kyllä myös kasvatuksellinen näkökulma ja mielellään myös työnteko. Se on tehokas keino nuorelle, joka on sortunut rikoksiin. Se pysäyttää hänet, ja sitä kautta voidaan asiassa päästä taas uudelleen kasvatuksellisiin keinoihin, sillä rajathan on opittava. Emmehän me muuten täällä yhdessä voida elää.

Ed. Vistbacka: Arvoisa puhemies! Olen yhdessä ed. Aittoniemen kanssa kohta kaksitoista vuotta toistuvasti tuonut esiin täällä arestirangaistusta ja sitä merkitystä, joka ainakin itselleni on muodostunut siitä, kun sitä "käytettiin" aikoinaan, kun meillä oli edellinen pakkokeinolaki. Minulla on käytännön kokemuksia nimenomaan siitä, että kun nuori syyllistyi johonkin sellaiseen rikokseen, että oli mahdollisuuksia pidättää muutamaksi päiväksi, päiväksi kahdeksi taikkapa vain yön yli, kun asiaa tutkittiin, niin hyvin monta kertaa on tilanne ollut se, että se on jäänyt ainoaksi tapaukseksi, kun tämä henkilö on syyllistynyt rikokseen. Eli ihminen on tuntenut sen, että yhteiskunta välittää hänestä välittömästi. Sen johdosta minun mielestäni on mielenkiintoista kuulla, että hyvin moni edustaja on samaa mieltä. Esimerkiksi ed. Tiilikainen täällä myöskin käytännön elämään viitaten totesi, kuinka hyviä tuloksia tällaisella on saatu.

Minä toivon, että tulevan eduskuntakauden aikana, olkoon minkä värinen hallitus tahansa ja oikeusministeri mistä puolueesta tahansa, valmisteltaisiin ja tuodaan sellainen esitys, jossa arestirangaistus paremmin perustellaan kuin tähän saakka, niin että sitä voitaisiin käytännön elämässä toteuttaa. Itse olen vakuuttunut siitä, että se on eräs parhaista keinoista nimenomaan nuorten kohdalla.

Ed. Bremer: Rouva puhemies! Minä olisin jatkanut siitä, mihin ed. Myllyniemi jätti asian, nimittäin ehdollisesta rangaistuksesta ja siitä, että se ei käytännössä merkitse mitään.

Suomessa tehdään noin 60 000 autoon kohdistuvaa rikosta, ja niistä ylivoimainen enemmistö on 12—24-vuotiaiden tekemiä. On saatu paljon kokemusta siitä, ei tarvitse enää puhua luulosta, vaan on ihan selvää kokemusta, että kun näitä rangaistaan aina puolen vuoden tai vuoden päästä ehdollisella tuomiolla, he tulevat melkein poikkeuksetta ulos oikeussalista sanoen, että minä en saanut mitään. Ehdollinen rangaistus käsitetään tällä tavalla.

Sitä vastoin ylivoimaisesti tehokkain rangaistus — se on todettu yhtä lailla Oulussa kuin Helsingissä — on se, että poliisi välittömästi puuttuu asiaan, välittömästi toteuttaa vaikka rajallisen vapaudenriiston, jos näin voi sanoa. Nuori ei pääsekään kavereiden luokse, ei tyttöystävän luokse enää. Sillä on aivan ylivoimaisesti parhaat vaikutukset tulevaisuutta ajatellen. Tämä kokemus minusta pitäisi nyt ottaa oikein vakavasti huomioon.

Ed. Tykkyläinen: Arvoisa puhemies! Haluan vielä pöytäkirjaan merkittäväksi valiokunnan kannanottoja, jotka ovat mielestäni hyvin tärkeitä.

Valiokunta ei ole hallituksen esitystä käsitellessään arvioinut nuorisorangaistusjärjestelmää kokonaisuutena, koska kokeilulaki on ollut voimassa vuoden 1997 helmikuun alusta. Tämä on merkittävä asia. Valiokunta kiinnittää vielä huomiota, kun nuorisorangaistuksen käytön jatkamista ja järjestelmän kehittämistä harkitaan, ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyviin epäkohtiin, viranomaisten yhteistyöhön, kriminaalihuollon resursseihin ja siihen, että rikoksia tehneillä nuorilla on varsin usein alkoholi- tai huumausaineongelmia. Tässä ovat ydinkysymykset.

Toivonkin, että tämän lain, nyt kun se hyväksytään, voimassaoloaikana voidaan kiinnittää huomiota niihin epäkohtiin, jotka on kokeilulain yhteydessä todettu, ja tehdä korjauksia, mikäli laki ei toimi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus hyväksytään.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

4) Hallituksen esitys rikoslain täydentämiseksi arvopaperimarkkinarikoksia koskevilla säännöksillä

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 254/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 28/1998 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. M. P o h j o l a : Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys rikoslain täydentämiseksi arvopaperimarkkinarikoksia koskevilla säännöksillä kuuluu sarjaan hallituksen toimenpiteitä talousrikollisuuden torjumiseksi. Tällä hetkellä tilanne on se, että arvopaperirikkomuksia ja -rikoksia säännellään pääasiassa pörssin eettisillä säännöksillä ja arvopaperimarkkinalain säännöksillä, joissa on sangen lievät seuraamukset törkeillekin rikoksille.

Tässä uudistuksessa on kysymys lähinnä neljästä asiasta. Ensinnäkin, moitittavammat teot siirrettäisiin arvopaperimarkkinalaista rikoslakiin. Toiseksi, vakavien väärinkäytösten rangaistusseuraamuksia ankaroitettaisiin tuntuvasti. Kolmanneksi, laajennettaisiin soveltamisalaa siten, että kaikkein tyypillisen rikos eli sisäpiiritiedon väärinkäyttöä koskeva tunnusmerkistö saattaisi koskea ketä tahansa sisäpiiriläistä. Neljänneksi, törkeästä sisäpiiritiedon väärinkäytöstä rangaistaisiin maksimissaan peräti neljän vuoden vankeusrangaistuksella kahden vuoden sijasta.

Tämä on samalla osa rikoslain kokonaisuudistusta. Lakivaliokunta on useasti painottanut sitä, että vankeusrangaistusuhkaiset rangaistussäännökset tulisi nimenomaan keskittää rikoslakiin. Näin tässä on nyt tarkoitus menetellä, kun nämä rikokset keskitetään erityisesti rikoslain 51 lukuun.

Lain ratio on se, että pyritään herättämään yleisön luottamusta kaupan rehellisyyteen ja tasapuolisuuteen. Samalla pyritään lisäämään julkisuutta nimenomaan sisäpiiriin kuuluvien henkilöiden omistuksesta ja kaupankäyntirajoituksista. Valvonta on keskitetty Rahoitustarkastukseen. Voidaan sanoa, että tämän lain säätämisen myötä Rahoitustarkastuksen tehtäväkenttä ikään kuin lisääntyy ja painopiste siirtyy nimenomaan valvontaan, sillä tämäkin laki on hampaaton, jollei sitä kyetä asianmukaisesti valvomaan.

Tästä osoituksena on se, että näitä rikoksia on tuomioistuimissa toistaiseksi ollut erittäin vähän. Kysytään, minkä vuoksi näitä rikoksia on ollut tuomioistuimissa erittäin vähän, kun selvästi kuitenkin on nähty, että arvopaperimarkkinoilla on ollut vilpillistä ja rikollista menettelyä suhteellisen paljonkin. On jopa puhuttu siitä, että Suomi tässä suhteessa olisi eräänlaista villiä itää. Tämä johtunee siitä, että syyteharkinta, syytteen ajaminen on melko vaikeaa. Se vaatii erikoistietoja, erityiskoulutusta, ja tuomioistuimissa ilmeisesti asiantuntemusta näistä asioista on ollut melko vähän. Voidaan siis todeta, että myös syyttäjälaitosta on tässä suhteessa koulutettava, jotta ollaan asianmukaisella tasolla.

Todellinen pelote tästä laista muodostuu sen johdosta, että voidaan laajentaa rikosprosessuaalisia pakkokeinoja ja samalla rikosoikeudellinen vanhentumisaika tulee pidentymään, kun rangaistussäännöksiä on nostettu. Nythän on käynyt useasti niin, että siinä vaiheessa, kun poliisitutkintapöytäkirjat ovat valmistuneet ja asia on saatu tutkittua, huomataan, että asia onkin jo vanhentunut eikä syytettä enää voida nostaa. Nyt tämä aika siis tulee oleellisesti pidentymään.

Arvoisa puhemies! Kiinnitän lopuksi huomiota siihen seikkaan, että laki mahdollistaa myös oikeushenkilöitten rangaistavuuden. Oikeushenkilöitten rangaistusvastuu on suhteellisen nuori järjestelmä Suomen lainsäädännössä, mutta se on todettu käyttökelpoiseksi. Muualla maailmassahan se on pitkään ollut käytännössä. Meillä on katsottu, että vain fyysistä henkilöä voidaan rangaista, mutta ei oikeushenkilöä, mutta viime aikoina on omaksuttu myös oikeushenkilön rangaistusvastuu, ja tässä laissa se on myös mukana. Oikeushenkilö voidaan tuomita yhteisösakkoon, jos rikkoo tätä lakia vastaan.

Arvoisa puhemies! Kaiken kaikkiaan tämä on merkittävä uudistus. Erityinen kiitos on lausuttava lakivaliokunnalle, joka suhteellisen myöhäisessä vaiheessa sai lain käsiteltäväkseen ja käsitteli sen pikavauhtia, jotta se ehtisi tulla voimaan vielä tämän kevään kuluessa ja tältäkin osin lainsäädännössä oleva oleellinen aukko saataisiin paikattua.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa puhemies! Eilen oli käsittelyssä ulosottolain muutos, jossa ulosoton välttämiseen ja omaisuuden velkojilta ulottumattomiin saattamiseen puututaan, ja nyt on tämä arvopaperimarkkinalain kiristäminen. Täytyy todella antaa kiitos siitä, että edes tänä päivänä pystytään näitä asioita käsittelemään. Hallituksella oli neljä vuotta aikaa puuttua talousrikollisuuteen, ja vasta loppumetreillään se esitykset antoi. Onneksi me lakivaliokunnassa saimme nämä käsiteltyä niin, etteivät ne siirtyneet jälleen vuodella eteenpäin tai ehkä pitem-

mällekin. Tuntui jo vähän siltä, että halutaanko meillä suojella talousrikollisia, kun asiat etenevät niin tavattoman hitaasti. Nyt on kuitenkin hyvä, että Lex Sundqvist ja arvopaperimarkkinarikoslaki ovat käsittelyssä.

Käsittelyssä olevassa asiassa korostetaan, että rangaistukset kovenevat, mutta tosiasia on kyllä se, että vaikka ne kovenevat, ne eivät ole vielä tämän esityksen mukaan edes keskimääräisellä kansainvälisellä tasolla. Eli ei meillä talousrikollisiin puututa vieläkään sillä määrätietoisuudella, millä pitäisi. Mutta on todella tärkeää, että esitykset nyt tulevat hyväksytyiksi ja saadaan lainsäädäntö kuntoon tältä osin. Seurantaa on jatkettava, ja kiristyksiin on mentävä, jos tilanne edelleen jatkuu sellaisena, että jatkuvasti näyttää tulevan aika ajoin näitä suuria rikoksia, jotka kansa kuitenkin lopulta maksaa.

Korostan myös sitä, niin kuin ed. M. Pohjolakin, että valvonta on tavattoman tärkeää ja julkisuuden lisääminen arvopaperimarkkinatoiminnassa. Sitä kautta voidaan tilanteen kehitystä seurata ja myös valvoa ja saattaa rikolliset helpommin kiinni.

Ed. Luhtanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. O l i n : Arvoisa puhemies! Ed. Kankaanniemi nosti keskustelussa esiin henkilön nimen. Haluaisin siihen todeta, että kaikki henkilöt ovat kaiken lainsäädännön piirissä, mutta että pääsääntö lainsäädäntötyössä on se, että yksittäistapausten perusteella ei tehdä yleislainsäädäntöä kuin poikkeustilanteessa.

Maan hallitus ei missään nimessä sen mukaan, miten se on toiminut tämän vaalikauden, ole halunnut suojella talousrikollisia. Itse asiassa se, että loppusuoralla vielä esitys tuodaan, osoittaa, että asia halutaan sellaiseen asentoon, josta keskustelu on varsin vahvana käynyt myös eduskunnan täysistuntosalissa.

Haluaisin, arvoisa puhemies, tässä yhteydessä kiinnittää huomiota ed. M. Pohjolan käyttämään puheenvuoroon siitä näkökulmasta, että juuri ed. Pohjola uusmaalaisena kansanedustajana lukeutuu niihin kansanedustajiin, jotka ovat johdonmukaisesti tällä vaalikaudella käyttäneet puheenvuoroja talousrikollisuuden vähentämiseksi ja harmaan talouden poistamiseksi. Hänen puheenvuorossaan esittämänsä näkökohdat ovat kannatettavia myös arvopaperimarkkinalainsäädännön käsittelyasiassa.

Ed. M. P o h j o l a : Arvoisa puhemies! Ed. Kankaanniemi vähätteli hallituksen toimenpiteitä talousrikollisuuden torjumiseksi. Toteaisin kuitenkin, että tämä hallitus on siinä suhteessa tehnyt enemmän kuin yksikään hallitus tähän mennessä. Näyttönä siitä vain kaksi merkittävää talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaohjelmaa, joista ensimmäinen on jo toteutettu ja toinen vuosille 1999—2000 on parhaillaan toteuttamistoimenpiteitten alaisena.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Kyllä aika vähäiset ovat tämän hallituksen todelliset toimenpiteet. Kyllä ohjelmia tehdään, mutta tässä talossa ei ole vielä koskaan selvitetty edes sitä, mitä on harmaa talous. Jos nyt alamme siitä keskustella, tulee aikamoinen vyyhti, ja päästään loppujen lopuksi siihen, että kukaan ei enää tiedä, mitä se on.

Mitä tulee tämän hallituksen lainsäädäntötoimiin, me käsittelimme eilen ulosottolain muutoksen, jossa oli aivan konkreettinen, yhdestä ihmisestä lähtevä tarve, joka on tietysti yhteiskunnallinen tarve, luotollisten tilikikkailujen suhteen. Hallitus antoi esityksen, jossa todella varmistutaan siitä, että tuollainen aukko jää, jolla voidaan kikkailla ja pelailla peliä edelleenkin oikein laillisesti.

Mitä tulee tähän arvopaperimarkkinalakiin, niin ehkä hallituksella saattoi olla se ajatus, että lakivaliokunta ei ehdi sitä käsitellä, mutta se erehtyi pahasti siinä. Ainahan hallituskin voi erehtyä. Se käsiteltiin siellä ja tehtiin tällaisena kuin se on. Ei tämä arvopaperimarkkinalaki millään tavalla harmaata taloutta eikä talousrikollisuutta meillä estä. Sitä ei yleensäkään pyritä tällaisilla laeilla estämään. Estäminen tapahtuu lähinnä tuolla valvontapuolella, jolla hyvin tarkkaan seurataan taloudellista toimintaa ja siinä olevia porsaanreikiä, niiden hyväksikäyttöä. Totta kai täytyisi taustalla olla laki, joka asettaa kriminalisoinnin kohteeksi nämä tällaiset porsaanreikien käyttämiset, mutta ei tällainen laki sellaisenaan estä mitään, ellei siihen liity ihan selkeä panostaminen taloudellisen tutkinnan resursseihin, syyttäjäjärjestelmään ja myös sellaisiin tuomioistuimien jäseniin, jotka ymmärtävät jotakin talousrikoksista. Niistäkin on kyllä puutetta.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! On vanha sanonta: joka vanhoja muistelee, sitä tikulla silmään. Mutta tekee kyllä mieli ed. Kankaanniemen puheenvuoron johdosta todeta, että kun hän oli muutama vuosi sitten ministerinä, jona

aikana tapahtui aika paljon talouspuolella muun muassa erilaisia pankkikriisiasioita ja siihen liittyviä ongelmia, joissa ehkä oli väärinkäytöksiäkin, kyllä se hallitus oli erittäin kovakorvainen niille vaatimuksille, joita me silloin esitimme, että talousrikoslainsäädäntöä pitää tehdä. Siinä mielessä ed. Kankaanniemen puheenvuoro oli kyllä aika farisealainen tältä osin.

Ed. M ä h ö n e n : Arvoisa puhemies! Hieman jäin ihmettelemään ed. Kankaanniemen käyttämää puheenvuoroa siltä osilta, että tässä talossa ei olisi oikein kiinnitetty tähän asiaan huomiota. En tiedä, onko tämän talon asia, ainakaan tämän salin asia tutkia harmaan talouden perimmäisiä syitä, mutta joka tapauksessa tämän talon tuki on ollut erittäin arvokasta niille ihmisille, jotka ovat suorittaneet muun muassa verohallinnossa harmaan talouden poiskitkemistä.

Mitä tulee ed. Kankaanniemen ajatuksiin, että nyt tämä hallitus toimii vasta viime metreillään, niin olin itse asiassa mukana rakennuspuolella aika paljonkin tätä asiaa käynnistämässä, ja kyllä jo kuusi seitsemän vuotta sitten puhuttiin erittäin voimakkaasti harmaasta taloudesta. Silloin tosiaan ryöpsähti talousrikollisuus, jonka eräänä ilmentymänä on harmaa talous. Siinä suhteessa moitteet tämän hallituksen suuntaan ehkä olivat vähän tarpeettomankin kovia.

Ed. L u h t a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Todella voi yhtyä niihin puheenvuoroihin, joissa todettiin, että kyllä tässä farisealaisia puheita aika paljon lenteli ilmassa.

Ed. Aittoniemi ja erityisesti ed. Kankaanniemi, joka olitte edellisessä hallituksessa, kuinka te silloin lainvartijana ja lainvalmistelijan asemassa tai joka tapauksessa esittelijänä suhtauduitte näihin asioihin? Voin todella todeta sen, ettei yhdellä lailla, ei kahdella eikä kolmellakaan talousrikollisuutta tästä maasta voida kitkeä, estää jonkin verran. Kyllä tämä on monien monien lakien, asioiden, toimenpiteiden, säädösten, toimeenpanon vyyhti. Voin todeta sen, että esimerkiksi talousvaliokunnan näkökulmasta on koko tämä hallituskausi tehty uutta lainsäädäntöä, täydennetty vanhaa, kun on epäkohtia havaittu esimerkiksi juuri arvopaperimarkkinalakien aikaansaamiseksi. Tämä on rikoslaki, jolla säädellään toista puolta. Tämän tyyppistä lainsäädäntöä on tehty koko ajan, niin pankki-, pörssi-, arvopaperi- kuin koko taloudellista elämää säätelevää lainsäädäntöä. Sitten tietysti täytyy katsoa, kuinka nämä lait lähtevät elämään kentällä, ja koettaa tehdä kaikkensa sen suhteen, että ne toimeenpannaan ja niihin myös urkenee resursseja.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Totean lyhyesti, että minä en sosialidemokraattina kovin paljon ylvästelisi. Teidän aikananne on maan johtava talousrikostutkija Hirvonen pantu teidän värejänne tunnustavan pääjohtajan painostuksesta konsulttitehtäviin. Siinä on tämän hallituksen talousrikostutkinta, kun sanotaan ihan suoraan ja selkeästi, ettei mitään salailla. Tämä oli lyhyt ja hyvä puheenvuoro, rouva puhemies.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa puhemies! Kyllä täytyy rehellisyyden nimissä tosiaan todeta, että nyt tämä vasemmistovetoinen hallitus on istunut kahta kuukautta vaille neljä vuotta ja tämä eduskunta istuu viimeistä viikkoa, kolmanneksi viimeistä päiväänsä. Nyt käsitellään tärkeitä talousrikospykäliä. Todella, jos syytätte edellistä hallitusta, niin kyllä peiliin katsomista on teilläkin, miksi on viivytelty näin paljon. On ollut tunnettuja entisiä puoluejohtajia ja muita, jotka ovat antaneet aihetta näille säädöksille. Olisi voitu jo 80-luvun lopulla panna sosialidemokraattien toimesta esimerkiksi Holkerin hallituksen aikana, ennen kuin rahamarkkinat vapautettiin, nämä asiat kuntoon rikoslainkin osalta. Se olisi ollut oikea ajankohta. En minä väitä, ettei edellinen hallitus laiminlyönyt tehtäviänsä tältä osin. On selvää, ettei se tehnyt sitä, mitä olisi pitänyt, mutta kyllä on ollut uskomatonta viivyttelyä ja uskomatonta hurskastelua, että syytetään edellistä hallitusta, kun vasta tänään käsitellään tätä.

Ed. M ä h ö n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi otti Hirvosen asian esille. On totta, että itsekin kyllä olin hieman ihmeissäni silloin, kun tämä operaatio hänen suhteensa tehtiin, ja olin itse asiassa kovasti pahoillani, mutta ilmeisesti siinä ei maan hallitus ollut kuitenkaan toimeenpaneva elin. En tiedä, olisiko hallitus voinut estää sen joillakin toimenpiteillään.

Ed. Kankaanniemelle palauttaisin mieleen tilanteen viime eduskuntakaudella, kun hän oli ministeri ja kansanedustaja. Useissa tilaisuuksissa oltiin Jyväskylässä yhdessä. Olin vetämässä työttömien tilaisuuksia silloin, ja ainakin kolmessa tilaisuudessa työttömät hyvin voimakkaasti silloin ottivat kantaa harmaan talouden poiskitkemiseen. Mutta mitä tehtiin silloin? Ei yhtään mitään. Silloin meillä oli työnantajapuoli,

työntekijäjärjestöt, verottaja, työvoimaviranomaiset, työsuojeluviranomaiset jnp. mukana noissa palavereissa, mutta ei siitä saatu hallitukseen liikettä silloin, valitettavasti. On erinomaisen hyvä, että tämä hallitus edes loppumetreillä nyt saa jotain aikaan, se on kaikki myönteistä. Olisi toki mielellään nähnyt, että nämä tulokset olisivat jo aiemmin tulleet lihaksi.

Ed. M. P o h j o l a : Arvoisa puhemies! Jos tämä sisäpiirisäännöstöä koskeva lakiesitys olisi ainoa harmaan talouden torjuntaa ja talousrikollisuutta koskeva lakiesitys, jonka tämä hallitus on antanut, niin silloin tämä ed. Kankaanniemen kritiikki olisi aiheellista. Mutta nyt tilanne on se, minkä ed. Luhtanen tässä totesi, että sekä talousvaliokunnassa että lakivaliokunnassa on koko tämän nelivuotiskauden ollut jatkuvasti talousrikollisuutta ja harmaata taloutta koskevia lainsäädäntöjä valmisteltavana. Se ei ole liioittelua, ja totean tästä nimenomaisesta esityksestä sen, että se oli valmiina hallituksen esityksen muodossa annettavaksi jo edellisen hallituksen aikana. Sitä ei kuitenkaan silloin annettu. Nyt se on annettu ja se viedään päätökseen.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Hallituksen esitys konsulipalvelulaiksi ja ulkoasiainhallinnosta annetun lain 6 ja 8 §:n kumoamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 283/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 24/1998 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

6) Hallituksen esitys laiksi Suomen ja Ruotsin kuntien välisestä yhteistyöstä

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 191/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 28/1998 vp

P u h e m i e s : Eduskunta on toisessa käsittelyssä yhtynyt hallintovaliokunnan ehdotukseen lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Keskustelu:

Ed. P u h j o : Arvoisa puhemies! Hallituksen esitystä Suomen ja Ruotsin kuntien yhteistyöstä on pidettävä periaatteessa hyvänä pyrkimyksenä jo vakiintuneen kuntayhteistyön saamiseksi myös lakipykälien muodossa toimivaksi. Esityksessä on kuitenkin todettu olevan mahtava määrä puutteita. Kun tuli ilmi, että näin pieneen lakiesitykseen on tullut kymmeniä, ellei sata puutetta tai virhettä, kysyinkin perustuslakivaliokunnan kantoja myötäillen hallintovaliokunnassa asiantuntijoilta, tulisiko tästä lakiesityksestä malliesimerkki juristioppilaille siitä, miten lakiesityksiä ei ainakaan saisi laatia. Sain vastaukseksi, että jos tämä esitys ei puutteiltaan ole pahin, niin ainakin se kovasti kilpailee huonoimmuudessaan tässäkin istunnossa kolmanteen käsittelyyn tulevan lakiesityksen kanssa, joka koskee yksityisyyden suojaa työelämässä. Molempia hallituksen esityksiä valiokunnat esittävätkin nyt hylättäviksi.

Olen kuullut, että oikeusministeriössä on syntynyt ajatuksia sen suhteen, että lakiesitysten laatuun ja määrään olisi kiinnitettävä huomiota. Tämän ja monien muidenkin lakiesitysten suhteen on sanottava, että jo aiemman oikeusministerin Niinistönkin sama kanta lakiesitysten tasoon olisi vihdoinkin otettava asianmukaisesti huomioon, jottei eduskunnan työstä liian suuri osa keskittyisi vain lakiesitysten tason päivittelyyn ja siten aivan turhaan ajankäyttöön.

Minä kannatan tämän puutteellisen esityksen hylkäämistä.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Ed. Puhjo kiinnitti erittäin tärkeään asiaan huomiota, ja kun itse kahdeksan vuotta aikoinani olin perustuslakivaliokunnassa, niin toistuvasti erityisesti vuodenvaihdetta lähestyttäessä perustuslakivaliokunta joutui kiinnittämään huomiota nimenomaan siihen tasoon, jolla lakiesityksiä on valmisteltu, ja niihin puutteisiin, joita niihin liit-

tyy useinkin. Ihmettelen todella sitä, että yhä edelleen lainvalmistelu on tällä tasolla, minkä ed. Puhjo totesi. Toivoisin, vaikka tässä vielä ei oikeuskanslerin kertomusta käsitelläkään, että oikeuskansleri puuttuisi nimenomaan virkansa puolesta näihin asioihin.

Edustajat Vuorensola ja M. Markkula merkitään läsnä oleviksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Hallintovaliokunnan mietintöön sisältyvä lausumaehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

7) Hallituksen esitys laiksi tieliikenteen tietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 120/1998 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 17/1998 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

8) Hallituksen esitys laiksi yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 85/1998 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 18/1998 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

9) Hallituksen esitys kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi tehdyn yleissopimuksen ja varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä tehdyn Unidroit'n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 185/1998 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 18/1998 vp

P u h e m i e s : Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksista, jotka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä sivistysvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimusten niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Sivistysvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

10) Hallituksen esitys laiksi alkoholilain 17 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 285/1998 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 40/1998 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

11) Hallituksen esitys laiksi vakuutustarkastuksen kustantamisesta annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 280/1998 vp
Talousvaliokunnan mietintö 38/1998 vp

P u h e m i e s : Eduskunta on toisessa käsittelyssä yhtynyt talousvaliokunnan ehdotukseen lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Keskustelua ei synny.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

12) Hallituksen esitys laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 121/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 22/1998 vp

P u h e m i e s : Eduskunta on toisessa käsittelyssä yhtynyt työasiainvaliokunnan ehdotukseen lakiehdotusten hylkäämisestä.

Keskustelua ei synny.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Työasiainvaliokunnan mietintöön sisältyvä lausumaehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

13) Kertomus hallituksen toimenpiteistä vuonna 1997

Ainoa käsittely
Kertomus 5/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 9/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 25/1998 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 9 ja suhteita ulkovaltoihin koskevalta osalta ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 25. Keskustelu suoritetaan ja päätös tehdään erikseen kummastakin mietinnöstä.

Esitellään kertomus perustuslakivaliokunnan mietinnössä valmistelevasti käsitellyltä osalta.

Keskustelua ei synny.

Perustuslakivaliokunnan mietintö hyväksytään.

Perustuslakivaliokunnan mietintöön sisältyvä lausumaehdotus hyväksytään.

Esitellään kertomus ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä valmistelevasti käsitellyltä osalta.

Keskustelu:

Ed. A a l t o n e n : Arvoisa puhemies! Käsitellessään hallituksen toimenpidekertomusta vuodelta 1997 siltä osin kuin se koskee suhteita ulkovaltoihin ulkoasiainvaliokunta on mietinnössään keskittynyt muutamaan painopistealueeseen, joista yksi on Suomen ihmisoikeuspolitiikka.

Valiokunnan tästä asiasta marraskuussa 1998 ulkoministeri Tarja Haloselta saamassa hallituksen selonteossa kehitystä viime vuosikymmeninä kuvataan ilmaisulla Suomen tie pidättyvyydestä aktiiviseen ihmisoikeuspolitiikkaan. Kylmän sodan aikana Suomen todetaan pyrkineen pysyttäytymään suurvaltaristiriitojen ulkopuolella ja pidättymään yksittäisissä maissa tapahtuvien ihmisoikeusloukkausten käsittelyssä kansainvälisillä foorumeilla.

Kun hyvien naapuruussuhteiden turvaami-

seksi puuttumista Neuvostoliiton ja sen valtapiiriin kuuluvien maiden ihmisoikeusloukkauksiin vältettiin, johdonmukaisuuden vuoksi pidättyvyyttä harjoitettiin myös muualla tapahtuvien ihmisoikeusloukkausten osalta. Sen vuoksi Suomen ihmisoikeuspoliittisen profiilin todetaan olleen muita Pohjoismaita ja myös muita puolueettomia maita varovaisempi.

Suomen varovainen linja ihmisoikeuspolitiikassaan Neuvostoliiton suunnalla aiheutti muun muassa, että pidättyvyyttä ylikompensoitiin ylenmääräisellä oikeaoppisuudella kieltäytymällä esimerkiksi kaikesta kanssakäymisestä Etelä-Afrikan tasavallan kanssa. Samaan aikaan eräät muut periaatteessa apartheidia vastustaneet valtiot hoitivat kaupallisia suhteitaan tuloksellisesti välikäsien kautta.

Käännekohdaksi katsotaan selonteossa Suomen liittyminen Euroopan neuvostoon vuonna 1989. Neuvoston jäsenyys ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyminen aiheuttivat Suomessa myös lukuisia lainsäädännöllisiä muutoksia. Toisena keskeisenä kehitysvaiheena nähdään Pariisin Etyk-huippukokous vuonna 1990. Kolmanneksi Euroopan unionin jäsenyys on vaikuttanut merkittävästi Suomen ihmisoikeuspolitiikkaan, koska EU ottaa kantaa ja päättää toimenpiteistä ihmisoikeusloukkausten johdosta säännöllisesti ja nopealla aikataululla.

Tämän kehityksen seurauksena Suomi ei selonteon mukaan enää voi keskittyä vain joihinkin aiheisiin, vaan ottaa kantaa kaikkiin esille nouseviin kysymyksiin, myös yksittäisissä maissa tapahtuviin ihmisoikeusloukkauksiin. Ihmisoikeuksien jatkuva ja nopea EU-käsittely on asettanut vakavan haasteen Suomen ulkoasiainhallinnolle, kuten asia selonteossa ilmaistaan, ja edellyttänyt toimintatapojen uudistamista ja valmiuksien kehittämistä.

Haaste koskee kuitenkin myös eduskuntaa. Valtiopäiväjärjestyksen mukaan Euroopan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevat asiat on valtioneuvoston kirjelmällä ehdotuksineen toimitettava käsiteltäviksi eduskunnan ulkoasiainvaliokunnassa.

Selonteon ajallinen ulottuvuus on kovin lyhyt, ja aihepiiriin ensi kertaa tutustuvalle voi jäädä siitä vaikutelma, että Suomen ulkopoliittisessa toiminnassa on jouduttu ottamaan kantaa ihmisoikeuksiin vasta aivan viime vuosina. Ulkoasiainvaliokunta totesi esimerkiksi eräässä mietinnössään jo vuonna 1990, että Suomi voi ottaa kantaa inhimillisyyden puolesta tapauksissa, joissa ihmisoikeusrikkomukset muissa maissa tekevät sen aiheelliseksi. Kulttuurirelativismin nimissä ei ole hyväksyttävä maamme yleisen ihmisoikeusnäkemyksen kannalta selvästi kielteisiä ilmiöitä.

Suomen nykyisen ihmisoikeuspolitiikan erityinen painopistealue on naisten, lasten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeuksien edistäminen. Nämä ryhmät otetaan myös erityisesti huomioon Suomen kehitysyhteistyössä ja muussa kahdenvälisessä toiminnassa.

Selonteossa mainitut ihmisoikeuspolitiikan painopisteet on valittu onnistuneesti. On luontevaa, että Suomi painottaa ihmisoikeuspolitiikassaan erityisesti naisten oikeuksia ja vähemmistöratkaisuja, joissa sillä voi olla muille annettavia esimerkkejä. Näihin ryhmiin kuuluvien yksilöiden ihmisoikeuksien toteutuminen on käytännössä usein ongelmallista. Painopisteiden valinta ei tarkoita sitä, että joitakin ihmisoikeuksia pidettäisiin muita tärkeämpinä, vaan sitä, että seuranta ja käytännön ihmisoikeustyö painopistealueilla näkyvät resursointiratkaisuissa. Ihmisoikeuspolitiikan uskottavuuden kannalta on välttämätöntä, että ei vallitse ristiriitaa Suomen kansainvälisesti ilmaistujen ihmisoikeustavoitteiden ja Suomen itse harjoittaman politiikan välillä.

Suomi painottaa vähemmistöjen oikeuksia kriisien ja pakolaisuuden ennaltaehkäisemisessä. Suomi pyrkii YK:ssa vähemmistöoikeuksien nykyistä tehokkaampaan käsittelyyn, haluaa kehittää vähemmistöoikeuksien valvontaa Euroopan neuvostossa ja Etyjissä ja erityisesti romanien oikeuksien toteutumista, tukee EU:n aktivoitumista syrjinnän vastustamisessa ja kiinnittää huomiota seksuaalisiin vähemmistöihin kohdistuviin ihmisoikeusloukkauksiin.

Suomen tavoitteena on selonteon mukaan alkuperäiskansojen elinolojen kehittäminen, jotta niiden kulttuurit voivat säilyä. Tässä tarkoituksessa Suomi kiinnittää erityistä huomiota pienten ryhmien asemaan, toimii aktiivisesti YK:ssa alkuperäiskansojen aseman kehittämiseksi, tukee alkuperäiskansojen oikeuksia kehitysyhteistyössään ja kiinnittää niihin huomiota YK-järjestöjen ja kansainvälisten rahoituslaitosten toiminnassa sekä selvittää mahdollisuuksia pikaisesti ratifioida Ilon alkuperäiskansasopimus.

Ihmisoikeuksien ja kaupan välisen suhteen todetaan nousseen esille sekä Suomen kahdenvälisissä suhteissa että monenkeskisillä foorumeilla. Kansainvälisten järjestöjen piirissä keskustelu on painottunut työelämän normeihin ja erityisesti lapsityövoiman käyttöön. Kahdenvälisissä suhteissa huomio on suuntautunut kaupallisten int-

ressien ja ihmisoikeuksien edistämisen välillä mahdollisesti vallitsevaan ristiriitaan. Ihmisoikeuksien ja demokratian toteutuminen on myös talouden ja kaupan etu.

Ihmisoikeuksien käsitteen laajentaminen taloudelliselle, sosiaaliselle ja uskonnolliselle alueelle voi ääritapauksissa johtaa siihen, että abstraktilla tasolla määriteltyä ihmisoikeutta käytetään toisen ihmisoikeuden polkemiseen. On syytä pitää perusteltuna hallituksen käsitystä, että eräät Unescon piirissä tehdyt ehdotukset, muun muassa esitys julistuksesta oikeudesta rauhaan, eivät kovin luontevasti nivelly järjestön toimintaan eivätkä tehokkaasti edistä ihmisoikeuksien toteutumista. Tällaista niin sanottua oikeutta rauhaan voitaisiin käyttää esimerkiksi sananvapauden rajoittamiseen.

Poliittisia vapausoikeuksia on historian aikana usein rajoitettu ja rajoitetaan edelleen poliittisen ja taloudellisen yhteiskuntarauhan nimissä. Jos kumpaakin vastakkaisista ratkaisuista voidaan perustella jonkin ihmisoikeuden näkökulmasta, ratkaisua on etsittävä priorisoinnista. Poliittisten konfliktien selittäminen ihmisoikeuskysymyksiksi voi vaikeuttaa konfliktien säätelyä.

Hallituksen selontekoa voidaan pitää merkittävänä sen vuoksi, että siinä ensimmäisen kerran konkretisoidaan nimenomaan ihmisoikeusnäkökulmasta Suomen Etyj:n ja Euroopan neuvoston puitteissa hyväksymiä kannanottoja, jotka perustuvat laajaan turvallisuus-käsitteeseen. Kokonaisvaltaisen turvallisuuden käsitteessä, jonka Etyj on omaksunut, ja Euroopan neuvoston hyväksymässä demokraattisen turvallisuuden mallissa ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokraattisten instituutioiden ja moniarvoisen demokratian vakiinnuttaminen ja ylläpitäminen liitetään valtioiden sisäiseen vakauteen ja turvallisuuteen ja laajasti kansainväliseen rauhaan ja turvallisuuteen.

Ihmisoikeuksien perustelemisen laajalla turvallisuuskäsityksellä ei tule merkitä yksipuolisesti niiden alisteisuutta turvallisuuskysymyksille. Ihmisoikeuksilla olisi tällöin vain välineellistä merkitystä valtiollisen tai kansainvälisen turvallisuuden takaajana. Yksipuolisesti sovellettuna tällainen näkökulma voisi merkitä perusteltujenkin poliittisten muutosten tarpeen kieltämistä. Tämä merkitsisi ihmisoikeuksien itseisarvon vähenemistä tai väheksymistä. Ihmisoikeudet sopeutetaan vallitsevien olojen vaatimuksiin.

Euroopan unionia ei selonteossa käsitellä eurooppalaisena ihmisoikeusjärjestönä. Unionin todetaan kuitenkin tarjoavan Suomelle keskeisen kanavan toimia ihmisoikeuksien puolesta. EU:lla on kuitenkin keskeinen asema pyrkimyksissä vahvistaa edelleen ihmisoikeuksia Euroopassa. Unionille on kehittymässä yhä selkeämmin oma ihmisoikeuspolitiikka. Unionin omaa toimintaa ihmisoikeusasioissa vaikeuttaa se, että EU ei ole liittynyt sopimuspuoleksi keskeisiin sopimuksiin, kuten Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Unionin liittymistä ihmisoikeussopimukseen on edelleen pidettävä tavoitteena. On tärkeää, että ihmisoikeusperiaatteet määritellään ja niiden valvontaa toteutetaan mahdollisimman universaalien järjestelmien ja sopimusten perusteella, eikä sinänsä tärkeä EU:n oma aktiivisuus ihmisoikeuskysymyksissä saa johtaa siihen, että EU:lla olisi jokin oma ihmisoikeuksien määrittely.

Ihmisoikeusharkinta on Suomessa osa asevientipäätöksiä. Käytännössä tämä merkitsee, että puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta annetun lain mukaisesti Suomi ei vie aseita kriisialueille eikä maihin, joissa esiintyy vakavia ihmisoikeuksien loukkauksia. Lakia tarkentavat valtioneuvoston hyväksymät suuntaviivat. Suuntaviivojen mukaan kokonaisharkinnassa otetaan huomioon kyseisen maan ihmisoikeustilanne ja vietävän materiaalin käyttötarkoitus. Selonteossa todetaan myös Suomen kannattaneen aktiivisesti EU:n asevientiä koskevien suuntaviivojen laajaa uudistusta. Suomi olisi muun muassa tietojen vaihdossa ollut valmis menemään pidemmällekin.

Valtioneuvosto on äänestyspäätöksellä antanut vientilupia Turkkiin ja Indonesiaan, jotka kumpikin ovat käyneet sotaa vähemmistökansaa vastaan ja joissa molemmissa on esiintynyt ihmisoikeusloukkauksia, joista maan hallitus on vastuussa. Turkin tapauksessa nämä loukkaukset on todettu useissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuissa. Viime aikojen vientiluvuista Turkki ja Indonesia muodostavat yli 70 prosenttia tarvikkeiden arvossa mitaten. Kohdemaan hallituksen vastuulla olevat vakavat ihmisoikeusloukkaukset tulee kuitenkin nähdä sellaiseksi ehdottomaksi esteeksi puolustustarvikkeiden viennille, että tämä tekijä yksin estää vientiluvan myöntämisen.

Suomen hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa koskevan selonteon antaminen ja julkaiseminen Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen juhlavuonna on hyvin perusteltu. Ihmisoikeuskysymyksillä on kasvava merkitys valtioiden välisissä suhteissa. Siksi on tärkeätä, että Suomessa tiedostetaan niiden asema maamme ulkopolitii-

kassa. Selonteon on ilmoitettu olevan alkuna pysyvälle raportoinnille. Jatkossa tullaan hallituksen ilmoituksen mukaan antamaan määräajoin selonteko hallituksen toiminnasta ihmisoikeuksien edistämiseksi. Ensimmäinen selonteko annetaan vuonna 2000. Myöhemmät määräaikaiset selonteot tulevat toimimaan samalla tavalla käsiteltävänä olevan selonteon seurantamekanismina.

Arvoisa puhemies! Tulevien määräaikaisten selontekojen eräs hyvin perusteltu tarkoitus on vahvistaa kansallista sitoutuneisuutta Suomen hallituksen harjoittamaan ihmisoikeuspolitiikkaan. Eduskunnan täysistunnolle vuosittain annettu selonteko, joka lähetettäisiin käsiteltäväksi ulkoasiainvaliokuntaan mutta joka antaisi myös koko eduskunnalle tilaisuuden kannanottoon, palvelisi mahdollisesti paremmin mainittua tarkoitusta. Täysistuntokäsittelyn tarpeellisuutta lisää se, että tulevissa ihmisoikeusselonteoissa tulisi ottaa huomioon myös muiden ministeriöiden kuin ulkoasiainministeriön vaikutus Suomen ihmisoikeuspolitiikan muotoutumiseen. Käsiteltävänä oleva selonteko koskee vain ulkoministeriön toimialaan kuuluvia asioita. Kattavan selonteon tulisi selvittää muiden ministeriöiden osuus esimerkiksi Suomen kauppa-, pakolais- ja rauhanturvapolitiikan muotoutumisessa.

Ed. L a a k s o : Rouva puhemies! Ulkoasiainvaliokunta on aivan oikeassa arvostellessaan Euroopan unionia siitä, ettei EU ole edelleenkään liittynyt Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Ongelma tässä suhteessa näyttää olevan se, että Euroopan unioni välttää kaikkia sellaisia sitoumuksia, joissa ikään kuin Euroopan unionin oikeuden yläpuolelle syntyisi jokin muu oikeus, tässä tapauksessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin.

Vaikkakin monet Euroopan unionin jäsenmaat ovat selkeästi muuttaneet kantansa ja tukevat nyt liittymistä Euroopan ihmisoikeussopimukseen, niin saamani informaation mukaan ennen kaikkea komissiossa tunnetaan epäluuloja, ja komission piirissä on suoranaista vastarintaa Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymisessä. Kuitenkin tämä askel olisi tärkeä ei vain Euroopan unionin 15 jäsenmaan vaan ennen kaikkea Euroopan ihmisoikeussopimukseen kuuluvien 40 maan osalta. Se selkeyttäisi nykyistä tilannetta ja antaisi kiistatta myöskin Euroopan unionin eräissä jäsenmaissa toimiville ihmisoikeusaktiiveille uusia välineitä toiminnassaan.

Rouva puhemies! Euroopan neuvosto, johon ed. Aaltonen useampaan kertaan viittasi, on keskittynyt viime vuosina toiminnassaan kuolemantuomioiden kieltämiseen, siihen, että Euroopasta voitaisiin tehdä kuolemantuomioista vapaa alue. Erityisesti viime vuosien aikana kaikki ne maat, jotka ovat liittyneet Euroopan neuvostoon uusina jäsenmaina, ovat joutuneet antamaan jäsensitoumuksen, juridisen velvoitteen kuolemantuomion poistamisesta lainsäädännöstä. Kaikki uudet jäsenmaat viimeisten vuosien aikana ovat sitoutuneet jo liittyessään toimeenpanemaan moratorion eli päättämään siitä, että niiden, jotka on jo kuolemaan tuomittu ennen Euroopan neuvoston jäsenyyttä, kuolemantuomioita ei panna toimeen. Samassa yhteydessä nämä uudet jäsenmaat ovat sitoutuneet myös siihen, että lainsäädännöstä tietyn ajanjakson kuluessa poistuu myös kuolemantuomio.

Ongelma tässä suhteessa on se, että Euroopan neuvostossa on vanhoja jäsenmaita, joilla ei ole tällaista juridista sitoumusta poistaa kuolemantuomio. Näistä maista ehkä parhaimpana — tai huonoimpana — esimerkkinä on Turkki, jonka lainsäädännössä edelleenkin myös rauhan aikana on kuolemantuomio. Mutta ongelma ovat myös eräät Euroopan neuvoston uudet jäsenmaat, jotka liittyivät Euroopan neuvoston jäseniksi ennen kuin Euroopan neuvosto päätyi kannattamaan kuolemantuomion poistamista. Viittaan tässä yhteydessä esimerkiksi Viroon. Virolle, vaikka se on uusi jäsenmaa, ei kuitenkaan tullut juridista velvoitetta poistaa kuolemantuomiota, joskin moraalinen velvoite Euroopan neuvoston nimenomaisen päätöksen jälkeen syntyi. Viro kaikkien vaikeuksien jälkeen on allekirjoittanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen asianomaisen pöytäkirjan, jonka lähtökohtana on kuolemantuomion poistaminen.

Viro on hyvä esimerkki siitä, minkälaisia vaikeuksia tämän kaltainen kysymys herättää. Se herätti tavattomasti intohimoja paitsi kansan keskuudessa, myöskin poliitikkojen keskuudessa. Eräät poliitikot näyttivät käyttävän kuolemantuomioiden vastustamista populistisena välineenä yrittäessään hankkia kannatusta. Erityisesti presidentti Lennart Meri ansaitsee erityisen kiitoksen siitä, että hän toimi usein vastoin kansan valtaenemmistön käsityksiä tai ainakin sitä käsitystä vastaan, jota virolainen media ikään kuin kansan enemmistön mielipiteenä sanoi heijastavansa.

Kokemus kuolemantuomioiden kieltämisestä on osoittanut, että aina raakojen rikosten yhteydessä, esimerkiksi sarjamurhien yhteydessä, vaa-

timus kuolemantuomion palauttamisesta nousee sekä mediassa että väestön keskuudessa voimallisesti esille.

Euroopan neuvoston osalta on sanottava, että vaatimuksia kuolemantuomion palauttamisesta on tullut esille muun muassa Albaniassa, Albanian sisäisen levottomuuden ja maata koettelevan vakavan rikosaallon myötä. Mutta myös Baltian maissa, esimerkiksi Latviassa, on tavan takaa ei vain tiedotusvälineiden, vaan myös eräiden merkittävien poliitikkojen toimesta esitetty vaatimuksia kuolemantuomion palauttamisesta.

Erityisen ongelmallinen tilanne on ollut Ukrainan ja Venäjän osalta, mitä tulee kuolemantuomioiden poistamiseen. Molemmat maat sitoutuivat ja ottivat itselleen myös juridisen velvoitteen. Eivätkä vain hallitukset, vaan myös maiden parlamentit ottivat itselleen juridisen velvoitteen poistaa kuolemantuomio. Molemmissa maissa kuitenkin Euroopan neuvoston jäsenyyden jälkeen toimeenpantiin kuolemantuomioita vastoin näiden molempien maiden itselleen ottamia jäsenyyssitoumuksia.

Erityisen vakavaksi tilanne muodostui Ukrainassa, jossa vielä viime vuoden maaliskuuhun saakka eli pitkään jäsenyyden saamisen jälkeen toimeenpantiin kuolemantuomioita. Amnesty International on epäillyt, että edelleenkin näin olisi tapahtunut. Toistaiseksi kuitenkaan esimerkiksi Euroopan neuvosto ei ole saanut todisteita siitä, että viime vuoden maaliskuun jälkeen kuolemantuomioita olisi toimeenpantu.

Rouva puhemies! Suomella on ollut näissä kysymyksissä merkittävä panos. Suomi on varsin johdonmukaisesti ajanut kuolemantuomioiden poistamista.

Monet kysyvät, miksi Euroopan neuvosto on niin kovasti huolissaan kuolemantuomion poistamisesta, eikö enemmänkin pitäisi olla huolissaan rikollisuuden merkittävästä kasvusta. Tämä kysymys esitetään myös oikeastaan miltei kaikista uusista Euroopan neuvoston jäsenmaista Euroopan neuvoston johdolle.

Ongelma kuolemantuomioiden osalta on se, että kun miltei kaikissa uusissa Euroopan neuvoston jäsenmaissa oikeusjärjestelmä on varsin kehittymätön ja rikollisiksi katsottuja tuomitaan kuolemaan ja teloitetaan, niin jälkikäteen on löytynyt paljon tapauksia, joissa peruste ei olekaan ollut kohdallaan. On tuomittu kuolemaan ja teloitettu rikoksesta henkilöitä, joilla ei ole ollut mitään tekemistä asianomaisen rikoksen kanssa, jotka eivät ole syyllistyneet asianomaiseen rikokseen. Esimerkiksi Ukrainassa varsin laajaa yhteiskunnallista kiihtymystä herättänyt sarjamurha synnytti tilanteen, jossa ikään kuin poliisin tehtävänä oli löytää todisteiden vankkuudesta riippumatta syyllinen. Ennen kuin todellinen syyllinen löytyi, teloitettiin kaksi henkilöä, jotka eivät kuitenkaan olleet syyllisiä näihin sarjamurhiin.

Esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa oikeusjärjestelmä on varsin pitkälle kehittynyt, vaikkakin monissa suhteissa kuitenkin ongelmallinen, on tutkimusten mukaan tapahtunut kymmenittäin sellaisia teloituksia, joissa teloitettu ei kuitenkaan loppujen lopuksi olekaan ollut syyllinen niihin tekoihin, joista hänet on tuomittu. On aivan selvää, että maissa, joissa oikeusjärjestelmä on kehittymätön ja vasta kehittymässä, rakenteilla, erehdyksen mahdollisuus kuolemantuomioiden osalta on olemassa.

Toinen tärkeä argumentti kuolemantuomioiden poistamiseksi on se, että nähtävästi kuolemantuomio sinällään jo raa'istaa tehtyjä rikoksia. Esimerkiksi Yhdysvalloista saatu kokemus osoittaa, että kun kuolemantuomio tulee murhasta tai kahdesta joka tapauksessa, niin miksi jättää todistajiakaan henkiin. On syntynyt tilanteita, joissa varmuuden vuoksi on tapettu muutama lisää, koska tuomiona joka tapauksessa on kuolemantuomio.

Rouva puhemies! Mikä tärkeintä, kun on tehty selvityksiä ja tutkimuksia kuolemantuomion vaikutuksesta vakavien rikosten lisääntymiseen, on vertailtu esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Kanadan kokemuksia — Kanadassa kuolemantuomio poistettiin, Yhdysvalloissa se on otettu useissa osavaltioissa käyttöön — kuitenkaan vakavien rikosten määrä Kanadassa ei ole sanottavasti noussut, pikemminkin laskenut, kun taas Yhdysvalloissa kuolemantuomion käyttöönotolla ei ole havaittu olevan vaikutusta raakojen rikosten määrään. Tällaista ikään kuin esimerkinomaista myönteistä vaikutusta kuolemantuomiolla ei kuitenkaan ole.

Juuri tällä esimerkiksi Euroopan neuvoston uudet jäsenvaltiot Ukraina ja Venäjä ovat kuitenkin perustelleet kuolemantuomion säilyttämistä lainsäädännössä; kuolemantuomio toimii ikään kuin pelottavana esimerkkinä ja ennalta varoittavana järjestelmänä, joka panee rikolliset miettimään kaksi kertaa, ennen kuin he tekevät vakavia rikoksia.

Ukrainassa tällä argumentilla ei ole mitään merkitystä sen takia, että päätökset kuolemantuomioista tehtiin useimmiten salassa ja kuolemantuomiot pantiin täytäntöön salassa. Teloite-

tut haudattiin vielä salaiseen paikkaan. Edes omaisille ei ilmoitettu, julkisuudesta puhumattakaan. Minkäänlaista pelottavan esimerkin vaikutusta ei ainakaan tässä suhteessa käytetty. Eikä sillä käytännössä ole minkäänlaista merkitystä, sen ovat myös useat eri tutkimukset osoittaneet.

Kysymys kuolemantuomiosta on ajankohtainen osana ulkoasiainvaliokunnan käsittelemää ihmisoikeusproblematiikkaa ennen kaikkea siksi, että tähän kysymykseen tavallaan kulminoituu tällä hetkellä Euroopassa hyvin pitkälle ihmisoikeustoiminta. Voidaanko Eurooppa todeta ihmisoikeuksien loukkauksista vapaaksi vyöhykkeeksi? Toistaiseksi ei. Vielä on esimerkiksi eräitä Euroopan maita, joissa kuolemantuomio on käytössä, ja pelkään nyt esimerkiksi pidätetyn kurdijohtajan Abdullah Öcalanin osalta, että Turkissa hän ei tule saamaan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä, mutta samanaikaisesti on olemassa suuri vaara, että Turkki käyttää hänen osaltaan sekä kidutusta että kuolemantuomiota.

Olin käymässä toissavuonna Tshetsheniassa, joka on myös osa Eurooppaa. Siellä minulla oli mahdollisuus keskustella silloisen vt. pääministerin Samil Basajevin kanssa, henkilön, joka tunnetaan tuhannen panttivangin ottamisesta Piervamaiskajan sairaalavälikohtauksen yhteydessä. Hän totesi vastustavansa Tshetsheniassa langetettuja kuolemantuomioita. Siellähän teloitettiin julkisesti muutama ihminen. Teloitus televisioitiin. Teloituksen tekivät sukulaiset ja vielä hyvin raa'alla tavalla.

Totesin Samil Basajeville, että meillä on silloin yhteinen lähtökohta keskustelullemme, koska myös Euroopan neuvosto vastustaa kuolemantuomioita. Hän sanoi tähän, että hän ei vastusta kuolemantuomiota sinänsä vaan hän vastustaa sitä tapaa, jolla kuolemantuomiot pantiin täytäntöön Tshetsheniassa. Niitä ei hänen mukaansa toteutettu sharian mukaisesti. Säästän teidät useammilta yksityiskohdilta siitä, mitä tarkoittaa teloitus sharian mukaisesti, mutta totean vain sen, että sharian mukaan kuten Samil Basajev tätä tulkitsi, kuolemantuomiota eivät saa toimeenpanna sukulaiset, sitä ei saa tehdä julkisesti, kuoleman täytyy tulla silmänräpäyksessä, mutta sitä ennen ulkonevat osat voidaan poistaa.

Rouva puhemies! Meillä on aika mielenkiintoisia ongelmia ihmisoikeuksissa ennen kaikkea siksi, että ääri-islamilainen fundamentalistinen liike on laajentamassa voimaansa Euroopan sivualueilla ja Euroopan ulkopuolella. Ne synnyttävät myös tilanteessa, jossa ääri-islamilaisilla aatteilla on kaikupohjaa useissakin Euroopan maissa, tietynlaisen uuden haasteen ihmisoikeusproblematiikalle. Toivoisin, että meillä tulevaisuudessa olisi mahdollisuus käsitellä tätä laajemmin.

Ne näkökohdat, joita ed. Aaltonen puheenvuorossaan otti esille, ovat mielestäni oikeita ja hyväksyttäviä ehkäpä yhtä lukuun ottamatta. En oikein ymmärtänyt, mitä hän tarkoitti, kun hän arvosteli Suomea Etelä-Afrikan osalta apartheidin kauden aikana, että olimme ehkä liiankin oikeaoppisia omassa politiikassamme. Täytyy muistaa, että viime kädessä Suomen hallitus vasta pakotettuna oli valmis katkaisemaan taloudelliset kauppasuhteensa Etelä-Afrikkaan. Tässä suhteessa Suomi esiintyi myönteisellä tavalla verrattuna niihin maihin, jotka eri tavoin kiersivät kauppaa. Mielestäni tämä politiikka — en ymmärrä, miksi se olisi ollut liian oikeaoppista — oli sellaista politiikkaa, jota esimerkiksi Etelä-Afrikan nykyinen johto toivoi maailman harjoittavan ja joka politiikka myös kaatoi apartheidhallinnon.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! Sekä perustuslakivaliokunta että ulkoasiainvaliokunta ovat antaneet omat mietintönsä hallituksen kertomuksesta vuodelta 1997. Minulla on ollut oikeus ja kunnia olla molempien valiokuntien jäsenenä mukana käsittelyissä. Siitä huolimatta aion tehdä kertomuksen suhteen vain muutaman hajahuomion.

Totean ensinnäkin, että kertomus on nimenomaan hallituksen kertomus eduskunnalle, jonka on allekirjoittanut tasavallan presidentti, ja hallituksenhan muodostavat valtioneuvosto ja tasavallan presidentti yhdessä. Toisaalta, kun kertomusta lukee, tasavallan presidentti ei kertomuksen mukaan ole mikään oleellinen poliittinen toimija. En tiedä, onko tuo kuva ulkopuoliselle lukijalle oikein. Meillähän on hyvin voimakkaasti kuitenkin korostettu, että tätä nykyä, nykyisen hallitusmuodon aikana, presidentillä on todellista poliittista valtaa ei yksin ulkopolitiikassa vaan vähän muuallakin.

Kertomuksen osalta toteaisin, että tasavallan presidentti esiintyy siellä muutaman kymmenen kertaa. Hän on ensinnäkin tietysti allekirjoittanut esityksen, joka on eduskunnalle annettu. Toiseksi siellä luetellaan jonkin verran hänen matkojaan. Kolmanneksi siellä on todettu eduskunnan ponsien suhteen joissakin kohdissa, että tasavallan presidentti on antanut valtioneuvostolle tehtäväksi ryhtyä toimenpiteisiin asian selvittämi-

seksi. Neljänneksi siellä on todettu, että tasavallan presidentti on vahvistanut lakeja jne., ja viidenneksi, että tasavallan presidentti on esittelyissä tehnyt sitä ja tätä.

Mutta esimerkiksi niissä kohdissa, joissa puhutaan ihmisoikeuksista, tätä poliittista toimijaa, tasavallan presidenttiä, ei tästä kirjasta löydy näitten otsikoitten alta. On tavallaan aika merkillistä, että myöskään ulkopolitiikka-kohdassa ei presidentti ole toimija. Siellä puhutaan yleensä passiivissa, että Suomi on tätä mieltä tai Suomi on päättänyt sitä ja tätä. Päinvastoin siellä jopa parissa kohdassa todetaan sillä tavalla, että — tai tämä on oikeastaan jo ulkoministeriön vuosikertomuksesta samalta vuodelta, joka tavallaan liittyy asiaan — hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittinen valiokunta on hyväksynyt lähialuestrategian, ja jossain toisessa kohdassa todetaan aivan vastaavalla tavalla, että ulkoministeriö on hyväksynyt jotakin, vaikka jos mennään sen hallitusmuodon 33 §:n tulkinnan kautta, jonka sanotaan olevan voimassa, nämä asiat minunkin tulkintani mukaan kuuluisivat tasavallan presidentin päätettäviksi.

No, tältä osin ilmeisesti nyt, kun uusi perustuslaki astuu ensi vuoden maaliskuun alussa uskoakseni voimaan, se jossain määrin muuttaa näitten poliittisten toimijoitten roolia. Ehkä siinä mielessä sitten olisi toivottavaa, että niistä kertomuksista, joita annetaan tulevilta vuosilta, myös selkeämmin näitten eri poliittisten toimijoitten rooli, niitten vallanjako ja niitten vastuunjako kävisivät selville niin, että ulkopuolinen lukija voisi todella myös nähdä tämän päätöksentekojärjestyksen ja sen, kenellä on valta minkäkinlaisiin päätöksiin, minkäkinlaisiin linjauksiin.

Toteaisin vielä tässä yhteydessä sen, että tuolla kertomuksessa — tämäkin on ulkoministeriön vuosikertomuksesta — todetaan, että talousarvion kohtaa Tilapäinen edustus kansainvälisissä neuvotteluissa on jouduttu ylittämään melko huomattavasti, lähes 10 prosentilla, ja todetaan, että se on tapahtunut valtiovierailujen kustannusten vuoksi. Olen jossain yhteydessä ihmetellyt ja arvellut, että se tapa ei voi olla aivan oikein, että näyttää siltä, että tasavallan presidentin matkakulut ovat usean eri ministeriön piikissä, ja saattaa olla, että tässäkin on juuri presidentin matkakuluja. En suinkaan vastusta sitä, että presidentti matkustaa. Päinvastoin se kuuluu hänen tehtäviinsä. Mutta minun mielestäni tilinpidon osalta tulisi olla selvästi luettavissa, kuinka paljon instituutio nimeltä tasavallan presidentti käyttää matkakuluihinsa ja kuinka paljon käyttää esimerkiksi ulkoministeriö ministeriönä matkakuluihinsa, eikä niin kuin ilmeisesti nyt on, että niitä on sotkettu keskenään, tuskin niin päin, että ulkoministeriön kuluja olisi viety tasavallan presidentin pääluokkaan, mutta toisin päin todennäköisesti on.

Pari ihan enemmän ehkä huumorin tiliin luettavaa huomautusta. Totean, että ulkoministeriön vuosikertomuksessa on tietysti kolmen ulkoministeriön ministerin allekirjoitus eli ministerien Halonen, Norrback ja Haavisto. Mutta itse varsinaisessa kertomuksessa on ainoastaan yksi henkilönimi, ja se on YK:n erityis-, millähän nimellä tuo nyt on ... Elisabeth Rehn, mikä on tietysti aika huvittavaa, että hän on ainoana saanut oman nimensä tuohon kertomukseen.

Toisaalta totean myös, että varsinaisessa sinisessä kirjassa eräässä kohdassa todetaan myös, että eduskunnan valtuuskunta, parlamenttivaltuuskunta, on käynyt Ukrainassa. En tiedä oikein, voi olla tietysti ihan paikallaan, että se mainitaan siellä, mutta toisaalta siitäkin voidaan saada hyvin erilaista kuvaa, miksi se vierailu on mainittu mutta eräitä muita vierailuja ei ole hallituksen kertomuksessa mainittu.

Ed. P u h j o : Arvoisa puhemies! Ed. Laakso puhui ansiokkaasti kuolemantuomioista. Haluaisin tuoda esiin oman näkemykseni. Jos olen oikein ymmärtänyt, Suomessakin on Suomen kansalaisella nykyään teoreettinen mahdollisuus saada rauhan aikana kuolemantuomio.

Tämä perustuu lähinnä siihen, että viime tai toissa vuonna, kun täällä hyväksyttiin lakiesitys sen puitteissa, miten julkista valtaa voidaan Suomessa käyttää ulkomaalaisten joukkojen täällä ollessa rauhankumppanuusharjoitusten aikana, Suomen tarvitsi hyväksyä Naton sopimus vuodelta 1951, tietysti pilkkuakaan muuttamatta. Tällöin minulle jäi sellainen käsitys niistä sopimuspykälistä, että ulkomaalaisille joukoille, kun ne ovat täällä harjoittelemassa, annetaan silloin mahdollisuus käyttää julkista valtaa omien maidensa lakien mukaan.

Nyt on tällainen pieni teoreettinen mahdollisuus, että jos näiden ulkomaalaisten joukkojen joukossa onkin Suomen kansalainen kaksoiskansalaisuuden omaavana, niin jos ne täällä antavat tuomioitaan esimerkiksi pikaoikeudenkäynneissään, silloin Suomen kansalainen voi tällaisessa hyvin teoreettisessa mahdollisuudessa vaikka saada kuolemantuomion. Tosin en usko, että täytäntöön sitä täällä pantaisiin.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Ed. Laakson puheessa kiinnitän huomiota pariin kohtaan. Toinen oli se, kun hän totesi, että Yhdysvalloissa kuolemantuomion käyttäminen ei ole vähentänyt rikollisuutta. Se voi olla näin, mutta sitä on vähän vaikea laskea, kun on huonot vertailupohjat. Yhdysvalloissa kai kuolemantuomio on ollut, en nyt tarkkaan tunne eri osavaltioiden osuutta, mutta noin yleisesti ottaen niin pitkään, että eihän siellä voida esittää sellaisia vertailulukuja, jotka olisi otettu sellaiselta kaudelta, jolloin kuolemantuomio ei ole ollut käytössä. Rikollisuushan olisi saattanut nousta hyvin huomattavasti enemmän, jos kuolemantuomio ei olisi ollut käytössä. Tämä ei merkitse sitä, että minä kannattaisin kuolemantuomiota, kun täällä helposti aina vedetään johtopäätöksiä, mutta lähdin tästä vertailukohdasta.

Mitä tulee siihen, että Yhdysvalloissa olisi kymmeniä sellaisia tapauksia, joissa kuolemantuomion langettamisen ja täytäntöönpanon jälkeen olisi havaittu, että henkilö ei olekaan syyllistynyt tähän rikokseen, niin minä puhun nyt oraitten päälle, mutta niin puhuu ed. Laaksokin aina silloin tällöin. Minä en usko kyllä tällaisiin lukuihin. Siellä saattaa olla yksi tai kaksi todettua tapausta, mutta sitten on tietysti näitä, joissa tyttöystävät ja sukulaiset jälkeenpäin antavat paikallisille iltapäivälehdille juttuja siitä, kuinka näin ja näin on selvinnyt näitä asioita, toisin sanoen ne eivät pidä paikkaansa. Minä uskon, että todella sellaisia tapauksia — jotka nekin ovat kaikki totta kai liikaa — että näin olisi tapahtunut, on äärettömän vähän, jotka on todettu tällaisiksi. Näin ollen tässä mielessä ed. Laakson puheet taisivat olla sellaisia ehdolle laitettuja tai kuinka sitä nyt sanoisi.

Ed. L a a k s o : Rouva puhemies! Ed. Aittoniemen ensimmäisestä väitteestä, että Yhdysvalloissa on vaikeaa vertailla, onko kuolemantuomio vaikuttanut rikoksia lisäävästi vai vähentävästi vai pitänyt ne ennallaan, koska ei ole vertailupohjaa, koska kuolemantuomio on aina ollut voimassa. Näinhän ei tietenkään ole ollut asian laita. Ed. Aittoniemi, useimmissa Yhdysvaltain osavaltioissa ei ole ollut kuolemantuomiota, mutta viime vuosien aikana sitä mukaa kuin oikeisto ja äärioikeisto ovat saaneet vaikutusvaltaansa lisätyksi eri osavaltioissa ja kun samanaikaisesti rikollisuus on lisääntynyt, niin rikollisuudesta on tullut vaalitaistelussa keskeinen kiistakysymys, ja siinä todellakin lääkkeeksi on tarjottu kuolemantuomion käyttöönottoa, ja näin on tapahtunut monissa osavaltioissa. Kun on tehty vertailuja muun muassa Kanadaan, jossa kuolemantuomio poistettiin, ei todellakaan kuolemantuomioilla ole havaittu minkäänlaista merkitystä rikollisuuden vähentämisessä.

Toinen asia, johon ed. Aittoniemi myöskin väärin perustein ja huonon tuntemuksen pohjalta viittasi, oli kysymys väärin perustein kuolemaan tuomituista. Siitäkin on olemassa aivan virallinen tutkimus, jonka Yhdysvaltain oikeusviranomaiset ovat tehneet. Tässä tutkimuksessa, jos en väärin muista, oli tutkittu parisensataa kuolemantuomiota. Siinä kyettiin löytämään kolmisenkymmentä vuosikymmenten saatossa langetettua virheellistä tuomiota.

Ulkoasiainministeri H a l o n e n : Rouva puhemies! Pidän erittäin hyvänä, hienona asiana sitä, että meillä, vaikkakin nyt ihan eduskuntakauden päättyessä, on kuitenkin mahdollisuus puhua ihmisoikeuksista suuressa salissa, ja annan arvoa sille, että eduskunnan ulkoasiainvaliokunta on tavallaan löytänyt sen keinon, jolla me pystyisimme tämän sanoisiko pitkän kaavan mukaisen selonteon sijasta joka tapauksessa palaamaan täysistuntosaliin. Samoin kiitän lämpimästi ulkoasiainvaliokuntaa kokonaisuudessaan ja sen puheenjohtajaa erityisesti siitä, että valiokunnan mietintö on varsin monipuolinen ja päätyy myöskin sen uuden tradition kannattamiseen, että tuleva eduskunta voisi vuosittain käsitellä näitä asioita sekä täysistuntosalissa että normaalilla tavalla myös valiokunnissa.

Mitä tulee kommentteihin tai arvioihin, joita ulkoasiainvaliokunta tekee hallituksen antamasta selonteosta ja sen omaksumasta käytännöstä, haluaisin todeta, että sinänsä niihin tietysti suhtaudutaan sillä arvokkuudella ja kunnioituksella kuin eduskunnan päätöksiin yleensäkin, mutta joiltakin osin haluaisin kommentoida ja jatkaa vielä tänään keskustelua näistä.

Ensinnäkin asiasta, joka koskee ulkoasiainvaliokunnan epäilyä siitä, että ihmisoikeusnäkökulman perustelu laajalla turvallisuuskäsityksellä saattaisi merkitä ihmisoikeuksien oman merkityksen alistamista turvallisuuskäsitteelle liiankin paljon, olen itsekin sitä mieltä, että siihen pitää suhtautua varovaisesti. Turvallisuus sinänsä on hyvä asia, ja on selkeästi osoitettu, että sellaiset yhteiskunnat, joissa vallitsee demokratia, oikeusvaltio ja ihmisoikeusperiaatteet, aiheuttavat muita harvemmin itselleen tai muille ongelmia. Se on näin ollen osatekijä tällaisessa turvallisuuskeskustelussa. Mutta joka tapauksessa ihmisoi-

keuksilla on oma arvonsa. Tässä olemme varmasti samaa mieltä.

Aloin tässä miettiä ja totean, että toinen asia, joka myös usein tuodaan esille yksiselitteisesti hyvänä, on tietysti vakaus, joka esiintyy tämän tässä näissä teksteissä. Olen itsekin varmaan monessa puheessa tuonut tätä asiaa esille. Sillä käsitteellä on positiivinen arvolataus ja siihen liittyy sama kolmiyhteys: demokratia, ihmisoikeudet ja oikeusvaltio. Mutta toisaalta, jos muutosta halutaan saada aikaan, voi olla, että joskus on vähän epävakaampaa kuin aikaisemmin, ja sen ei pitäisi estää asioiden saamista sinänsä paremmalle tolalle.

Mitä tulee Euroopan unionin rooliin, tältä osin pyrittiin varsin tarkkaan katsomaan ulkoministeriön puolella Euroopan unionin merkitystä ihmisoikeuksien takaajana toisaalta Euroopassa sen omalla toimialueella ja toisaalta sen ulkopuolella. Olen itse hyvin painokkaasti tuonut esille, että Euroopan unionin ja sen jäsenmaiden pitäisi välttää sellaista ajattelua, että ne jollakin tavalla voisivat ja että niillä olisi mahdollisuus syvenevän integraation nimissä oikaista ihmisoikeuskysymyksissä. Tällainen asiahan tuli esille, kun Espanja taannoin ehdotti, että Euroopan unionin sisällä ei voisi pyytää turvapaikkaoikeutta. Belgia ja Suomi muiden mukana vastustivat tätä käsitystä. Me pidämme sitä hyvin epätodennäköisenä, mutta siitä huolimatta me haluamme, että ihmisoikeuksia arvostetaan myöskin siten, että jokaisella Euroopan unionissa asuvalla ihmisellä on kaikki kansainvälisen ihmisoikeusmekanismin antamat keinot käytettävissä.

Toinen asia sitten on se, että Euroopan unioni ei todellakaan ole allekirjoittanut Euroopan neuvostossa tehtyä eurooppalaista ihmisoikeussopimusta. Se johtuu siitä yksinkertaisesta asiasta, että Euroopan unioni ei ole oikeushenkilö. Huolimatta siitä, että se on saanut paljon aikaan ja vaikuttanut paljon Euroopassa ja muualla, niin sillä ei ole oikeushenkilön ominaisuutta ja näin ollen se ei voi allekirjoittaa sopimuksia.

Sen sijaan hallitusten välisessä konferenssissa hvk:ssa sopimusta käsiteltiin varsin pitkään, ja Suomi muun muassa oli sillä kannalla, että Euroopan unionin pitäisi tulevaisuudessa allekirjoittaa ihmisoikeussopimukset. Olemme myös sen selvittelyn kannalla, jossa Strasbourgin ihmisoikeustuomioistuimen katsotaan tällä erityisalueella olevan Luxemburgin tuomioistuimeen nähden ensisijaisessa asemassa. Monet kuitenkin myös tässä eduskunnassa pelkäävät, että EU:n oikeushenkilöominaisuus toisi jotain federaatiominaisuuksia tai jotain muuta sellaista, joita minun mielestäni se ei sinänsä automaattisesti tuo.

Toinen aspekti Euroopan unionin roolia, jota meidän selonteossamme varsin paljon on tuotu esille, on sitten ulospäinsuuntautuvissa suhteissa. Euroopan unioni on lisännyt ja tulee lisäämään kaikkiin kahdenvälisiin sopimuksiinsa myös ihmisoikeusklausuulin. Tämä ei ole käytännössä aina ollut kovin helppoa: muun muassa Australia ja Uusi Seelanti kieltäytyivät sopimuksista, koska ne katsoivat tämän klausuulin loukkaavan heidän yhteiskuntansa luonnetta.

Minä olen itsekin nyt omalla kahdenvälisellä matkalla Uudessa Seelannissa pyrkinyt selvittämään, että Euroopan unioni ottaa klausuulin sopimuksiin kaikkien kanssa, ja meidän käsittääksemme ne maat, joilla ei ole mitään ongelmia tällä alueella, päinvastoin pääsevät hyvin helpolla tämän sopimuskohdan ohitse. Jatkossa tullaan lähestymään tilannetta sekä Uuden Seelannin että Australian osalta yhteisellä poliittisella julkilausumalla, joka sitten toivottavasti vie taas yhteistyösopimukseen päin.

Mitä sitten tulee huomautuksiin Euroopan unionin, Etyjin ja Euroopan neuvoston välisen yhteistyön eteenpäinviemisestä, niin en puutu niihin, koska minun mielestäni ne ovat kaikki hyvin saman suuntaisia sen kanssa, mitä olen itsekin mieltä.

Mitä sitten tulee asevientikysymykseen, niin ulkoasiainvaliokunta arvioi ehkä kaikkeinkin kriittisemmin Suomen harjoittamaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa suhteessa ihmisoikeuspolitiikkaan nimenomaan asevientipolitiikan näkökulmasta. Valiokunta katsoo, että kohdemaan hallituksen vastuulla olevat vakavat ihmisoikeusloukkaukset tulisi nähdä sellaiseksi ehdottomaksi esteeksi puolustustarvikkeiden viennille, että se yksin estäisi vientiluvan myöntämisen.

Toivon, ja sanon sen hyvin painokkaasti, että tämä asia otettaisiin esille jo seuraavan hallituksen tehtäviä luotaessa ja seuraavalla eduskuntakaudella. Nykyinen lainsäädäntöhän ei lähde tästä. Hallitus voi tietysti omassa toiminnassaan katsoa, kun se yhteensovittaa laissa mainittuja eri tekijöitä, että ihmisoikeusklausuuli on niin tärkeä, että se aina on muiden ylitse, mutta käsittääkseni lainsäädäntö nykyisellään ei sitä suoraan edellytä.

Olen myös, arvoisa puhemies, pyytänyt ulkoministeriössä tekemään valmistelut erillisen selonteon laatimiseksi koskien asevientiä. Virkamies, joka tätä on tehnyt, on kertonut minulle,

että työ on kutakuinkin valmis. Ainoa seikka, joka meitä tässä haittaa, on se, että EU-säännösten, jotka vasta viime kesäkuussa astuivat voimaan, osalta yhteisiä kokemuksia on vielä kovin aikaista arvioida. Joitakin huomioita niistä voidaan tehdä jo nyt. EU-maat ovat tavoittaneet keskinäisen tietojenvaihdon kielteisistä vientipäätöksistä, ja Suomi on myös ollut tekemässä ensimmäistä tällaista ilmoitusta muille EU-maille. Sen jälkeen tietysti pitää astua voimaan konsultaatioiden. Sanoisin, että se tulee olemaan hyvin mielenkiintoinen prosessi. Meillä ei vielä tällaista kokemusta ole tähän asti ollut.

Kun näistä asevientikriteereistä neuvoteltiin, niin yksi Suomen päätavoitteista oli avoimuuden lisääminen, ja se tavoite saavutettiin. EU:n uudet asevientiä koskevat säännöt ja niihin liittyvä operatiivinen osa ovat julkisia asiakirjoja, ja sitä voidaan pitää huomattava myönteisenä kehityksenä.

Asevientisäännösten operatiivisen osan mukaisesti Euroopan unioni tulee laatimaan ensimmäisen yhteisen jäsenmaiden eri osuuksista kootun asevientiselonteon kesällä 1999, ja on mahdollista, että tämä työ saatetaan loppuun Suomen puheenjohtajuuskaudella. Näin ollen, arvoisa puhemies, myös se lähes valmis selonteko aseviennistä, joka meillä on ulkoministeriössä, on seuraavan eduskunnan käytettävissä heti kohta, kun sitä vain halutaan.

Mitä sitten tulee erikseen mainittuihin maihin, Turkkiin ja Indonesiaan, niin on totta, että vuoden 1997 tilastoissa oli vielä tilanne, että ne olivat määrällisesti varsin korkealla sijaluvulla, mutta sen sijaan, niin voin todeta, sen jälkeinen kehitys on pudottanut kummankin maan listan hännille. Mutta siihen varmaan sitten voidaan palata seuraavan eduskunnan aikana. Toivottavasti me olemme jossakin ominaisuudessa kaikki asianomaiset siinä paikalla.

Mitä sitten tulee vielä ulkoasiainvaliokunnan huomioon siinä, että Suomen pitäisi rahoittaa erityisesti sellaista toimintaa, jolla voidaan vähentää naisiin ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Rahasto, jonka UaV mainitsee omassa paperissaan, ei ole ollut meillä tietojen mukaan käytössä. Me olemme sen sijaan rahoittaneet viimeksi vuonna 98 Unifemin kautta 2 miljoonalla markalla naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen tähtäävää toimintaa.

Arvoisa puhemies! Mitä sitten tulee muuhun keskusteluun, jota käytiin, haluaisin ensinnäkin todeta, että ed. Laakson jälleen kerran ansiokkaasti esille ottama kysymys kuolemantuomiosta on hyvin keskeinen kysymys kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa. Totean vain lyhyesti, että Euroopan neuvosto on tehnyt erinomaista työtä Euroopassa sekä vanhojen että erityisesti uusien jäsenmaiden osalta kuolemantuomion kieltämisen periaatteen vahvistamisessa. Ja minun mielestäni on kaikkialla aiheellista antaa tunnustus Euroopan neuvoston uusille jäsenmaille siitä, että ne ovat pyrkineet niissä vaikeissa olosuhteissa, jotka niillä on, viemään tätä periaatetta eteenpäin.

Kysymys kuolemantuomion kieltämisestä on kuitenkin globaalinen kysymys. Muun muassa Amnesty Internationalin viimeisimmässä raportissa kiinnitettiin aivan aiheellisesti huomiota siihen, että kaksi suurta maata, nimittäin USA ja Kiina, ovat varsin kielteisesti esillä tässä kysymyksessä. Uskoisin, että näihin asioihin tullaan tulevaisuudessa YK:n puitteissa vielä useamman kerran palaamaan. Niillä on myöskin erittäin suuri vaikutuksensa sille työlle, jota me teemme tällä hetkellä Euroopan puolella, koska jokainen voi sanoa, että kehittyneen länsimaisen teollisuusmaan tietysti pitäisi olla esimerkkinä tässä suhteessa vähemmän kehittyneille maille.

Turkin osalta totean omaltakin puoleltani ihan lyhyesti, että Turkki on ongelmallinen. Nyt esillä ollut Öcalanin tapaus tulee varmasti kiinnittämään myöskin Suomen ja muiden Euroopan unionin maiden huomiota siihen, että kaikissa tapauksissa ihmisellä tulee olla oikeus saada asianmukainen oikeudenkäynti ja tässä tapauksessa myöskin Turkin tulee noudattaa allekirjoittamiaan sopimuksia.

Mitä tulee ed. Helteen esille tuomaan presidentin valtaan tämän asian yhteydessä (Ed. Helle: Jälleen kerran!) — jälleen kerran hänkin hyvin kunnioitettavasti tuo tämän asian esille. — Voin todeta vain sen, että ulkoministeriön osalta on kyllä sellainen helmasynti olemassa, että hyvin usein nämä tekstit kirjoitetaan passiivissa siten, että asiat vain niin kuin tulevat jostakin, siitä huolimatta että voitaisiin hyvin selkeästi sanoa, kuka on ehdottanut, mitä ja missä ja milloin. Otan tämän huomautuksen vastaan.

Toinen helmasynti on edustamassani hallinnonhaarassa se, että eri toimijoiden vallanjako ja sen toteaminen riittävän selkeästi on myöskin asia, johon tulee kiinnittää huomiota. Se on myöskin osittain perua siitä, että aikaisemmin ulko- ja turvallisuuspolitiikka oli huomattavasti mystisempi alue kuin tänä päivänä. Näin ollen kokoussäännösten ja päätöksentekotapojen ke-

hittäminen esimerkiksi Euroopan unionin ja siihen liittyvän valiokuntatyöskentelyn osalta niin hallituksessa kuin eduskunnassa on alkujaan saanut tavallaan huomattavasti transparentimman, avoimemman, sävyn, mutta mikään ei ole mahdotonta. Uskon, että me menemme myös klassisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta kukonaskelin eteenpäin normaalin hallintokäytännön aikaansaamiseksi.

Mitä tulee ed. Puhjon kysymykseen, olisiko mahdollista, että teknisesti voisi kuolemantuomio tulla suomalaisenkin kohdalla Suomessa käyttöön, se oli varsin mielenkiintoinen. Olen samaa mieltä kuin hän lopputoteamasta, että se on kuitenkin hyvin teoreettinen ja hyvin epätodennäköinen tilanne. Mutta sen verran asia jäi minua painamaan, että pyydän, että oikeudellinen osasto meidän ministeriössämme myöskin katsoo, onko teoreettistakaan mahdollisuutta olemassa.

Sen vuoksi se on tarpeen, arvoisa rouva varapuhemies, että Suomella on kansainvälisesti ottaen erinomainen maine sen suhteen, että me olemme pysyneet oikeusvaltiona, jossa on kansainvälisesti ottaen hyvin matala rikostaso ja kuitenkaan ei ole käytetty kuolemantuomiota rauhan aikana hyvin hyvin pitkään aikaan ja kuulumme niihin maihin, jotka ovat kieltäneet itseltään tämän oikeuden myöskin sodan aikana, siis tuomiona.

Arvoisa puhemies! Vielä kerran kiitokset, kiitokset sekä ulkoasiainvaliokunnalle että niille kansanedustajille, jotka ovat ottaneet osaa uuden tradition luomiseen. Uskon, että joskus tulevaisuus meitä vielä siitä kiittää.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. A a l t o n e n : Arvoisa puhemies! Ulkoministeri kommentoi myönteisesti omaa puheenvuoroni ja totesi, että on hyvä, että eduskunta tulee vuosittain käsittelemään ihmisoikeuspoliittista selontekoa. Minun täytyy nyt tässä todeta, että minä varmaan itse tein virheen. Luin papereitani väärin, koska valiokunta mietinnössään puhuu vaalikausittain annettavasta selonteosta.

Tässä yhteydessä valiokunta myös keskusteli siitä, että sillä on aika hyvä mahdollisuus milloin hyvänsä valtiopäiväjärjestyksen 48 §:n ja uudenkin perustuslain asianomaisen pykälän nojalla keskustella hallituksen kanssa ihmisoikeuskysymyksistä, käydä läpi jopa maakohtaisia raportteja.

Ulkoasiainministeri H a l o n e n : Arvoisa puhemies! Minä kun jo ilahduin! Ensimmäisen selonteon pitäisi tulla aika pian tietysti, mutta sitä on katsottu puolin ja toisin, ja kun Suomella on Euroopan unionin puheenjohtajuuskausi ensi syksynä, silloin ei pystytä tammikuussa sitä vielä tekemään. Mutta minun mielestäni ihmisoikeusselonteko voisi tulla vuosittainkin. Sitä mallia voi tietysti hakea, tulisiko se niin, että se olisi hallituksen kertomuksen yhteydessä normaalisti vuosittain ja sitten tehtäisiin kerran vaalikaudessa yhteenveto.

Arvoisa puhemies! Pohja on ainakin hyvä. Tässä mielessä pitää se, mitä aikaisemmin sanoin, että varmaan tulevaisuus siitä kiittää, että uusi traditio muodossa tai toisessa on syntymässä. Ei nyt tehdä lapselle vielä niin tiukkoja kapaloita, ettei kasvamaan pääse.

Ed. L a a k s o : Rouva puhemies! Mielestäni ulkoasiainvaliokunnan kanta asevientiin on erityisen merkittävä, kuten ulkoministeri Halonenkin totesi. Kun vakavat ihmisoikeusloukkaukset pitäisi valiokunnan mielestä nähdä ehdottomaksi esteeksi puolustustarvikkeiden viennille silloin, kun näistä vakavista ihmisoikeusloukkauksista on vastuussa kohdemaan hallitus, tämä on tietenkin juuri se politiikka tai se tavoite, jota jo pitkään on Suomessakin vaadittu.

Ongelma, rouva puhemies, mielestäni kuitenkin on se, että minun tietojeni mukaan EU:n asevientisäännöstö on kehittymässä aivan toisenlaiseen suuntaan. Ranska, Saksa, Englanti ja Italia kuuluvat maailman suurten aseviejien joukkoon. En tältä istumalta voi kuvitella sellaista tilannetta, valitettavasti, että nämä maat asettaisivat oman asevientinsä ehdoksi sen, että kohdemaan hallitukset eivät syyllisty vakaviin ihmisoikeusrikkomuksiin. Kaikki nämä maat vievät tällä hetkellä esimerkiksi Turkkiin aseita, kuten Suomikin on tehnyt, totta kai. Suomea ei voida verrata aseviennin osalta sen vähäisyyden takia näihin aseviennin johtaviin maihin. Mutta kuten sanoin, oma käsitykseni ja vähän tietokin on se, että EU:n asevientisäännöstö kyllä mainitsee ja ottaa aikaisempaa enemmän huomioon ihmisoikeuskysymykset, mutta samanaikaisesti meneillään on kyllä sellainen prosessi tiukkenevassa asevientikilpailussa, että sormien läpi katsominen saattaa olla se pääsääntö.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Kyllä tämä teoreettinen mahdollisuus on tässä ed. Puhjon esittämässä asiassa, jota on käsitelty aikanaan lakivaliokunnassakin, mutta ihan samanlainen teoreettinen mahdollisuus on se, että suomalainen, esimerkiksi kaksoiskansalaisuuden omaava henkilö, on sellaisen maan ilma-aluksessa tai laivassa Suomen ilmatilassa tai aluevesirajan sisällä, jonka maan rikoslaissa on kuolemantuomio määrätty. Teoriassa voidaan ajatella, että tällaisia mahdollisuuksia on tietysti olemassa, mutta niin kuin sanottu, ne ovat äärimmäisen teoreettisia.

Tietysti se on puolusteltavissa silloin, jos sotalait ovat voimassa sellaisissa joukoissa, joihin esimerkiksi suomalainen kuuluu. On tietysti selvä asia, että sotalait ovat silloin voimassa yksikön suhteen, eivätkä ne kunnioita sitä maan alueellista rajapiiriä. Mutta sen enemmälti toteamatta on useita tällaisia teoreettisia mahdollisuuksia olemassa. Ei tämä ole ainoastaan joidenkin YK-joukkojen tai rauhanturvajoukkojen osallistuminen.

Ulkoasiainministeri H a l o n e n : Arvoisa puhemies! Viime mainitussa asiassa koetin miettiä ed. Puhjon esille ottamaa esimerkkiä siltä kannalta, mitkä ovat luovutustilanteet. Normaalistihan maissa, jotka tässä on mainittu, esimerkiksi Nato-maissa, on luovutussopimukset. Kyllä niistä tulisivat sitten luovutukset kyseeseen minun mielestäni. Mutta kuten sanottu, jos kuitenkin myöntäisin sen, että olen entinen juristi enkä nykyinen, ja voin kuitenkin kysyä sitä oikeudelliseltakin osastolta ulkoministeriössä.

Mitä tulee ed. Laakson pessimistiseen kuvaan Euroopan unionin asevientisäännöstöstä, kyllä ensinnäkin tämänhetkisen säännöstön perusteluettelossa on ihmisoikeusrikkomukset. Toisekseen minun mielestäni me olemme itse luomassa nyt sitä käytäntöä, minkälainen siitä tulee, ja sen vuoksi me voimme toimia sen mukaisesti, mitä täällä on edellä esitetty.

Minun mielestäni sinänsä mielenkiintoinen tilanne aseviennissä tulee olemaan Euroopan unionin jäsenmaiden osalta se, jos kuuluu samaan puolustusliittoon esimerkiksi Turkin kanssa. Näin ollen on kysymys siitä, millä tavalla maa suhtautuu samassa puolustusliitossa olevaan maahan, jossa näitä rikkomuksia on. Taas meiltä päin katsottuna se on maa siinä kuin mikä tahansa, mutta heidän kohdallaan tilanne on toinen. Se minusta on, sanoisiko, sekä käytännön kauppapolitiikassa että juridiikassa mielenkiintoinen kysymys.

Kolmas asia, joka on Turkin kohdalla ollut esillä meidän päätöksissämme, joissa ulkoministerinä olen ollut vastaan, mutta joissa on tehty äänestyspäätöksiä, on ollut se, minkälaisia asioita katsotaan puolustusvälineiksi. Nämä, yleensä on puhuttu, ovat olleet kuljetusajoneuvoja. On ollut kyse Nasuista ja Paseista aika useissa tapauksissa. Tästäkin saadaan käytännössä lisää selvyyttä sen vuoksi, että ei niiden aina tarvitse olla Nato-maita, jotka ovat isoja aseviejiä. Meidän läntinen naapurimaamme Ruotsi kuuluu kansainvälisesti ottaen suuriin aseviejämaihin.

Ed. L a a k s o : Rouva puhemies! Samalla kun tämä ulkoasiainvaliokunnan kanta asevienin tiukentamisesta on tietenkin myönteinen, tietenkin paljon vettä vielä virtaa, ennen kuin tämä kannanotto muodostuu Suomen hallituksen kannanotoksi, ja varmasti vielä pitempään virtaa vettä, ennen kuin tämä kannanotto muodostuu Euroopan unionin yhteiseksi kannanotoksi.

Mutta toivottavasti tämä ulkoasiainvaliokunnan kannanotto huomioidaan tulevissa hallitusneuvotteluissa, jotta todellakin saataisiin sellainen asevientisäännöstö, johon tämä ulkoasiainvaliokunnan kirjaama kannanotto on sisällytetty. Vielä enemmän: Suomen tulee tulevaisuudessa Euroopan unionin sisällä työskennellä erityisesti puheenjohtajakaudella siten, että puolustustarvikkeiden viennin ehdottomaksi esteeksi katsottaisiin kohdemaassa hallituksen vastuulla olevat vakavat ihmisoikeusrikkomukset.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

14) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1997

Ainoa käsittely
Kertomus 10/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 14/1998 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 14.

Keskustelu:

Ed. Vistbacka: Arvoisa puhemies! (Ed. Helle: Älkää kaikkea lukeko!) — Voin todeta ed. Helteelle, että en minä näitä kaikkia papereita lue läpi, mutta otinpahan tuekseni määrättyjen asioitten osalta, jotka liittyvät tavalla taikka toisella oikeusasiamiehen kertomukseen toiminnastaan vuodelta 97.

Minun mielestäni on hieman ikävää, että perustuslakivaliokunta mietinnössään toteaa, että aikataulusyistä valiokunta ei kuitenkaan ole voinut toimia vuoden 97 kertomuksen käsittelyn yhteydessä samoin kuin vuosien 1995 ja 1996 kertomusten kohdalla, ja tällä minun ymmärtääkseni tarkoitetaan asiantuntijoitten kuulemisia ja suhteellisen perusteellista käsittelyä.

Kyse on kuitenkin niin tärkeästä asiasta kuin viranomaisten laillisuusvalvonnasta ja ihmisten, tavallisten kansalaisten, oikeuksista, joten olisin toivonut, että perustuslakivaliokunta olisi tarkemmin puuttunut näihin asioihin, koska minun mielestäni valitettavasti joitakin merkittäviäkin ongelmia on olemassa tällä hetkellä niin eduskunnan oikeusasiamiehen toiminnassa kuin Oikeuskanslerinvirastonkin toiminnassa.

Yksi asia on varmasti resurssikysymys, joka aiheuttaa sen, että päätökset viipyvät hyvinkin pitkään, ja kun tämä kertomus oli lähetekeskustelussa, päätin puheenvuoroni Oswald H. Laakson tapaukseen ja siihen, kuinka pitkään se on pyörinyt eri viranomaisasteissa. Nyt olemme päässeet siihen tilanteeseen, jota silloin epäilin: Oswald H. Laakso on poistunut keskuudestamme ajamasta omaa asiaansa.

Lähetekeskustelun jälkeen eduskunnan oikeusasiamiehen toimistosta on toki tullut yksi päätös tähän liittyen. Siinä on minun mielestäni mainittu, aivan oikein, mikäli oikein muistan, ne kaksi poliisimiestä, joiden nimeä Laakso peräsi useamman vuoden ajan. Päätöksessä, joka joitakin aikoja sitten tuli, ennen hänen poismenoaan, oli mainittu niiden kahden poliisikonstaapelin nimet, joita hän oli pitkään yrittänyt saada selville, jotka olivat olleet paikalla toteamassa tapahtunutta. Ehkäpä aika meni liian pitkälle siinä, että siltä osin sillä ei enää niin suurta merkitystä ollut.

Asioiden käsittelyn viipymisessä, kuten totesin, varmasti kyse on resurssipulasta, johon tietysti eduskunnan oikeusasiamiehen on vaikea puuttua sinällään, jos ei resursseja anneta. Mutta minun mielestäni jotenkin tuntuu nurinkuriselta, jos vertaa sitä esimerkiksi oikeusasiamiehen päätökseen 10.3.1997, jossa todetaan, että viranomaisella on velvollisuus järjestää asioiden käsittely siten, ettei päätöksenteko viivästy kohtuuttomasti. Muun muassa tällainen päätös on oikeusasiamiehen toimistosta annettu.

Kun miettii, kuinka pitkään jotkut asiat viipyvät, niin siellä ilmeisesti vanhin tutkinnan alla oleva päätös koskee Länsi-Uudenmaan Säästöpankkia ja siihen liittyviä viranomaisten toimia. Asian osalta on useampaan otteeseen oltu yhteydessä asian esittelijään. Esittelijä on käsitykseni mukaan vaihtunut muutamia kertoja. Asia on tullut, jos en ihan väärässä ole, vuonna 96 käsittelyyn, ja myös vuonna 97 asiaa on käsitelty. Viimeksi on ilmoitettu, että asia tulee ulos viimeistään joulukuussa, mutta vieläkään ei ole tullut. Heitän vain ajatuksen, että joskus on väitetty käyneen niin, että pidetään nyt niin pitkään, että tulee uudet vaalit, ja katsotaan, putoaako se edustaja eduskunnasta, joka asiaa on valvonut. Näin on väitetty tapahtuneen muutamia aikoja sitten, ei nykyisen oikeusasiamiehen aikana, vaan edeltäjän aikana.

Arvoisa puhemies! Eräs asia minua häiritsee näissä toimissa. Olisin toivonut, että perustuslakivaliokunta olisi hieman tarkemmin käsitellyt täällä paljon puhuttua ja monta kertaa esillä ollutta asiaa: mikä merkitys on hoitavan lääkärin antamalla lääkärintodistuksella ja niillä prosenteilla, joita siinä on esitetty. Jatkuvasti tulee esiin tilanteita, joissa viranomaiset Valtiokonttorin osalta ja myös muualla toteavat, että prosenttimäärä on aivan toinen, näkemättä potilasta.

Sain tiedoksi ihan hiljakkoin erään päätöksen. Tein kantelun oikeusasiamiehen toimistoon. Apulaisoikeusasiamiehen päätöksellä on todettu, että oikeusasiamiehellä ei ole mahdollisuuksia ryhtyä arvioimaan uudelleen asiassa aikanaan esitetyn näytön riittävyyttä. Ymmärrän ihan hyvin tällaiset perustelut, mutta toisaalta olisin odottanut ja nyt, kun oikeusasiamies on paikalla, olisin toivonut, että jonkin tällaisen asian yhteydessä oikeusasiamiehen toimisto ottaisi itse selvitettäväkseen tämän tyylisen asian ja sen kautta viestittäisi hallitukselle, että annettaisiin esimerkiksi lakiesitys, jossa autoverolain 51 §:ää tarkennetaan.

Olen tänään ollut yhteydessä sellaisiin henkilöihin, jotka käytännössä joutuvat soveltamaan asianomaista pykälää. He sanovat, että pykälän sanamuoto sitoo heitä totaalisesti eli invaliditeetin tavallaan pitää kohdistua jalkoihin, kun puhutaan liikuntavammasta. On monia muita sairauksia, jotka estävät henkilön liikkumisen kun-

nolla eteenpäin. Osittain sen johdosta saattaa olla, että hoitavat lääkärit kirjoittavat, että liikuntavammasta aiheutuva pysyvä haitta-aste on vähintään 80 prosenttia. Saattaa olla, että liikuntavamman aiheuttava sairaus on aivan jotakin muuta kuin suoraan jalkaan kohdistuva tai jalan puuttumisen johdosta aiheutuva.

Tässäkin tapauksessa, josta tein kantelun, oli kyse sellaisesta tilanteesta, että hoitava lääkäri oli todennut, että potilas pystyy liikkumaan joko rollarin tai kyynärkeppien sekä vartalotuen avulla tasaisella lattialla vähintään kengän pituisin askelin. Portaiden nouseminen ja nouseminen julkisiin kulkuneuvoihin on lähes mahdotonta, jopa kiellettyä aorttaproteesin irtirepeytymisvaaran takia. Hoitava lääkäri on todennut, että invaliditeettiprosentti liikkumisen osalta on yli 80. Mutta, kas kummaa, asiantuntijalääkäri pääsee toteamaan oikeusturvakeskuksesta näkemättä potilasta, että tällaisesta haitta-asteesta ei voida puhuakaan. Hakemus on sitten hylätty.

Itse tein kantelun nimenomaan perustuen tähän ristiriitaan ja toivoin, että jos asia on sillä tavoin, kuten viranomaiset ovat todenneet, että ratkaisu on lain mukainen, niin olisi kuitenkin tarkemmin tutkittu asianomaista pykälää, onko siinä virhe eli onko ehdot pykälässä liian tiukasti määritelty niin, että lakia soveltava viranomainen ei voi tulkita asiaa lainkaan, jos liikuntahaitta aiheutuu jostakin muusta kuin yksinomaan alaraajoista. Näinhän monta kertaa on käytännön elämässä, että liikkuminen on hyvin vaikeaa, mutta siitä huolimatta pykälää tulkitaan siten, että tältä osin haitta-aste ei ole niin suuri.

Toivoisin, arvoisa puhemies, todella sitä, että eduskunnan oikeusasiamies nyt, kun hän on paikalla, pohtisi tilannetta ja tutkisi ja selvittäisi, onko mahdollisuutta viestittää hallitukselle, että 51 §:ää muutettaisiin sillä tavoin, että viranomaisilla olisi edes hieman harkintamahdollisuutta silloin, kun puhutaan nimenomaan prosenttimääristä. Tulisi myös selvittää, onko tilanne ihan kunnossa siltä osin, että kun hoitava lääkäri on vuosikausia ollut tekemisissä henkilön kanssa ja arvioi vaadittavan prosentuaalisen haitta-asteen, niin asiantuntijalääkäri, joka ei ole koskaan edes nähnyt kyseistä henkilöä, kirjoittaa aivan päinvastaisen lausunnon viranomaisille, jotka käsittelevät asiaa.

Sama tilannehan on ollut monta kertaa myös erilaisissa eläketapauksissa, mutta kohdallani viime aikoina tämä on konkretisoitunut autoveropalautusten yhteydessä. Kun olen omasta mielestäni yrittänyt tutkia ja selvittää asiaa, niin minulle on jäänyt se käsitys, että kyseinen pykälä sitoo viranomaisten käsiä liian pitkälle siltä osin, vaikka liikkumisongelma olisi suuri, jos se aiheutuu muista kuin alaraajoista. Arvoisa puhemies! Uskon, että eduskunnan oikeusasiamiehen toimistossa näitä asioita on ollut hyvin paljon myös vuonna 1997.

Ed. A l a r a n t a : Arvoisa puhemies! Käytän tämän lyhyen puheenvuoron eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta ensiksikin kunnioituksesta arvoisaa oikeusasiamiestä kohtaan, joka on läsnä keskustelussa niin kuin oli lähetekeskustelussakin, ja myös kunnioituksesta koko hänen johtamaansa toimistoa kohtaan siksi, että siellä tehdään arvokasta työtä, kun tällainen kertomus vuosittain eduskunnan käsittelyyn valmistellaan.

Seuraavaksi kiitosten jälkeen täytyy yhtyä edellisen puhujan, ed. Vistbackan, arvosteluun siitä, että eduskunta itse ei ansaitse oikein suuria kiitoksia tälläkään kertaa kertomuksen käsittelystä. Ei voi mitenkään hyväksyä perusteluja, joita perustuslakivaliokunnan mietinnön perusteluihin on aikataulusyihin viitaten kirjoitettu, kun tavallaan vieritetään vastuuta seuraavalle perustuslakivaliokunnalle, jonka pitäisi tulevalla vaalikaudella seurata vähän tarkemmin esille tulevia ongelmia kuin nyt on pystytty seuraamaan.

Kertomuksessa ja sen käsittelyssähän on kysymys kontrollivallasta, joka eduskunnalle lainsäätäjänä on annettu, jotta voisimme eduskuntana kontrolloida tekemiämme päätöksiä ja sitä, toteutuvatko perusoikeudet, ihmisoikeudet, oikeusturva ja mitä kaikkea siihen voisi liittää, käytännössä kansalaisten elämässä.

Olen joskus aikaisemminkin puheenvuorossani ehdottanut, että jos kontrollivalta halutaan ottaa vakavasti ja kun sitä ei käytännössä voida ottaa vakavasti, pitäisi harkita uusia menettelytapoja eli esimerkiksi miettiä, pitäisikö olla jokin väliaikainen tai ehkä pysyväkin oma valiokunta käsittelemään erilaisia kertomuksia, joista tässä nyt on yksi esimerkkinä. Joskus totesinkin, että kun meillä on jo tulevaisuusvaliokunta, niin voisi olla myös menneisyysvaliokunta, joka käsittelisi menneisyyteen liittyviä asioita, niin kuin kertomukset niitä pakosta käsittelevät.

Haluan tämän todeta vielä painokkaasti, kun mahdollisuus puheenvuoron käyttöön on olemassa, erikoisesti siitä syystä, mitä tässä lyhyessä perustuslakivaliokunnan mietinnössä todetaan liittyen apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunion mainintaan siitä, että ihmisoikeudet ja pe-

rusoikeudet, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet "eivät kaikilta osin toteudu aivan keskeisimmältäkään osin". Jos tällainen toteamus on olemassa ja perustuslakivaliokuntakin on sen ainakin lukenut ja kirjannut mietintöön, niin tuntuu kummalta, että emme eduskuntana tämän suurempaa huomiota voi antaa tällaiselle asialle, että meillä eivät sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet toteudu kaikilta osin, edes keskeisimmiltä osin.

Tässähän on taustalla, niin kuin monet edustajat tietävät, apulaisoikeusasiamiehen suorittamia tarkastuksia esimerkiksi hoitolaitoksiin, joissa käytetään edelleenkin pakkohoitoa. Aivan äskettäin apulaisoikeusasiamies oli jossain radio-ohjelmassakin tästä haastateltavana ja kertoi niitä järkyttäviä kokemuksia, joita meillä päivittäin elävässä elämässä on.

Apulaisoikeusasiamies on viitannut valiokunnan mietinnön mukaan siihen, että meidän pitäisi etsiä nykyistä tehokkaampia keinoja ohjata ja seurata sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen peruspalveluja, etsiä jonkinlaisia ohjaus- ja seurantakeinoja.

Tämähän on tietysti sillä tavalla mielenkiintoinen asia, että eduskunta on varsinkin tällä ja edellisellä vaalikaudella pyrkinyt juuri näitä ohjaus- ja seurantakeinoja poistamaan. Meillä on ollut valtionosuuslainsäädäntö muutettavana näiltä hallinnonaloilta, jotka tässä kerrotaan. Normit on haluttu poistaa, ja kunnille erikoisesti on liitetty päätösvaltaa ja vapautta liikkua näissä asioissa. Ja kun olen itse sitä koko ajan yrittänyt puheenvuoroillani sekä omassa eduskuntaryhmässä että täällä salissa vastustaa sillä periaatteella, että se johtaa mielestäni eräänlaiseen huutolaisaikaan, jossa kunnilla on vapaus päättää, hoidetaanko peruspalveluja ja hoidetaanko tällaisia ihmisoikeuksiin liittyviä asioita vai eikö niitä hoideta. Itselläni olisi paljon esimerkkejä, jos aika sallisi, kertoa, mitenkä ikävällä tavalla nämä asiat monin paikoin kansalaisten arkielämään liittyvät.

Tässä siis yhdyn tähän kritiikkiin, jonka ed. Vistbacka jo täällä aikaisemmin esitti, että tämä asiakokonaisuus olisi ansainnut paljon paremman käsittelyn kuin mihin nyt on mahdollisuutta.

Eräällä tavalla myönteisenä asiana haluan todeta, että eduskunta on itse kyllä koko eduskuntana tänä päivänä kiinnittänyt huomiota muun muassa näihin perusoikeuksiin, kun meillä oli kolmannessa käsittelyssä aikaisemmin tässä istunnossa kokoontumislaki. Minun mielestäni eduskunta teki erittäin hyviä muutoksia siihen, mitä hallitus esitti. Tässä yhteydessä viittaan vain siihen, millainen muutos tapahtui hallintovaliokunnan ja perustuslakivaliokunnan yhteistyöllä siihen pykälään, jossa tavallaan kyllä rajoitetaan kokoontumisvapautta. Kun uusi perustuslaki 13 §:n 3 momentissa jättää tällaisen lakivarauman, niin meillä on nyt uusi kokoontumislaki, joka on periaatteiltaan hyvä ja edistää kokoontumisvapautta. Mutta lain 12 §:ään otettiin täällä eduskunnassa uusi momentti, jossa ainakin minun mielestäni ja varmaan monien kansalaisten mielestä myös rajoitettiin niin sanottujen suurten kirkollisten juhlapyhien aikana kokoontumisvapautta sillä tavalla, että erilaisten yleisötilaisuuksien järjestäminen näinä määrättyinä päivinä vaatii asianmukaisen luvan niin kuin on tähänkin asti vaatinut. Hallitus oli tullut sille kannalle, että nämä mainitut juhlapyhät vapautettaisiin kokonaan tällaisten tilaisuuksien järjestämistä varten, mutta nyt eduskunta sitten otti tällaisen vähän toisemmanlaisen kannan, josta olen iloinen ja kiitollinen ja haluan sen tässä erikseen tuoda esille.

Viimeisenä asiakohtana oikeusturvaan liittyen haluaisin todeta, että kansalaisilta tulee jatkuvasti meille edustajille sellaista palautetta, että tässä maassa ei saa oikeutta. Ed. Vistbacka edellä kertoi eräitä esimerkkejä. Niitä olisi paljon. Itselleni tuorein hämmästelyn aihe on ollut se, että eräät ihmiset ovat ottaneet yhteyttä siksi, että korkeimpien oikeusasteiden päätöksiä ei noudateta. Kun sekä korkeimman oikeuden että korkeimman hallinto-oikeuden päätöksissä lukee lopussa, että tätä päätöstä kaikki asianosaiset noudattakoot, niin jatkuvasti tulee tilanteita ja esimerkkejä siitä, että näin ei kuitenkaan tapahdu. Meillä ei taida olla tätä varten minkäänlaista kontrollia, kontrollivaltaa, ellei se sitten ole eduskunnan oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin käytössä tämä valta. Meillä on perinteisesti varmaankin ajateltu, että kun korkein oikeus määrää jonkin asian hoidettavaksi tietyllä tavalla, niin se myös sillä tavalla hoidetaan, ja korkein hallinto-oikeus samoin. Mutta tämä elämä on mennyt sellaiselle mallille tässä armaassa isiemme maassakin, että tällaiset säädöksetkään eivät tunnu enää sitovan kaikkia ihmisiä ja päätöksiä ei panna täytäntöön.

Jotenkin erikoista on tietysti se, että jos ajattelee tätä asiaa puoluepolitiikan kautta, niin niin sanotut pienet puolueet ja niitten edustajat ja niitten kautta edustajiksi pyrkivät ihmiset näyttävät jatkuvasti kiinnittävän näihin seikkoihin huomiota, niin kuin tässäkin istunnossa. Itse

edustan perinteistä suurempaa puoluetta ja minä olen kyllä murheellinen siitä, että suuria puolueita, perinteisiä puolueita eivät nämä kansalaisten arkielämän kysymykset näytä kyllä kovin paljon kiinnostavan. Sen sijaan, jos tämä istunto olisi sitä varten, että täällä jaettaisiin tulevan hallituksen ministerinsalkkuja, niin täällä olisi valtavasti juuri suurten puolueitten edustajia paikalla, koska valta kiinnostaa ja asemat kiinnostavat ja niin sanotut isot asiat kiinnostavat. Mutta tällaiset asiat, joita kansalaiset meille edustajille tehtäviksi antavat, valitettavasti eivät näytä perinteisiä suuria puolueita kiinnostavan. Minusta se on eräs syy siihen, ettei perustuslakivaliokunta ole myöskään löytänyt aikaa tällä kertaa näitten asioitten tarkempaan käsittelyyn.

Siinä mielessä toivon parempaa tulevaisuutta sille eduskunnalle, joka vaaleissa valitaan, jotta tulevia päättäjiä kiinnostaisi muukin kuin tuleva asema ja valta.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan jäsenenä totean, että perustuslakivaliokunta on ollut rehellinen, kun se on valitellut sitä, että sillä ei ole ollut aikaa. Kun edustajat Vistbacka ja Alaranta tähän asiaan ovat puuttuneet, niin siihen näkemykseen en yhdy, jonka ed. Alaranta viimeksi esitti, että tämä, että perustuslakivaliokunta ei ole voinut asiaa laajemmin käsitellä, johtuisi siitä, että jotkin tietyt suuret tai pienet puolueet eivät olisi sitä halunneet.

Muistutan vain, että meillä on tämän perustuslakiuudistuksen ohella koko syksyn aikana ollut erittäin lukuisa määrä erittäin hankalia asioita, joista perustuslakivaliokunnan on tullut antaa lausuntonsa muille valiokunnille. En muista kokousten lukumäärää, jotka alkoivat jo elokuusta asti, mutta niitä lienee lähemmäs sata tähän mennessä ja ne eivät ole olleet edes lyhyitä kokouksia. Kyllä tämä on ihan aito tilanne. Mutta ei siitä sen enempää. Totean vain, että kuitenkin tämän lyhyenkin käsittelyn aikana muun muassa tapaus Oswald Laakso oli esillä perustuslakivaliokunnassa, samoin siellä olivat esillä juuri nämä ongelmat lääkärintodistusten kelpoisuudesta. Vaikka ne eivät tässä mietinnössä ole, niin kyllä niitä siellä käsiteltiin ja sivuttiin. Kun siellä todetaan näistä eroista, joita on maan sisällä eri perusoikeuksien toteuttamisessa, asia on todella niin, että kun tämän vuosikymmenen alkupuolella kuntaohjausta purettiin, siinä on menty mielestäni liian pitkälle. Muistutan, että silloin, kun näin tehtiin, vasemmistoliiton taholta olisimme halunneet, että olisi määritelty tietty peruspalvelutaso, joka edellytetään kunnilta, mutta sitä ei ole vieläkään saatu aikaan. Tämä perustuslakivaliokunnan mietintö viittaa siihen suuntaan, että tällainen tarve on todellinen.

Eduskunnan oikeusasiamies L e h t i m a j a : Arvoisa puhemies! Ed. Vistbacka toi esille oikeusasiamiehen päätösten viipymisen. Tässä suhteessa on tietysti nöyrästi otettava moite vastaan. Kysymys ei ole välttämättä resurssipulasta. En halua valittaa sitä, etteikö olisi tarpeeksi henkilöstö- ja muita voimavaroja. On kysymys yksinkertaisesti ajasta, kun vuorokaudessa on vain 24 tuntia. Asiat ovat usein aika monimutkaisia. Jos ne tutkitaan, täytyy ne tutkia perusteellisesti, muuten siitä ei ole paljon hyötyä. Kun käytettävissä on rajoitetusti aikaa, joudutaan priorisoimaan eli asettamaan asioita tärkeysjärjestykseen. Tämä on tärkeätä. Kiireelliset asiat pyritään ratkaisemaan heti pois alta. Ne, jotka jäävät odottamaan, ovat usein sellaisia juttuja, joita ei ole arvioitu pakottavan kiireellisiksi.

Tätä yhtä tapausta, jonka ed. Vistbacka mainitsi, en tunnista tältä istumalta, mutta otan selvää, missä vaiheessa se on. Kiirehtimisviesti menee perille.

Mitä tulee usein mainittuun Oswald Laakson tapaukseen, tämä kolariasia todella tutkittiin perusteellisesti oikeusasiamiehen kansliassa. Siihen käytettiin poikkeuksellisen paljon voimavaroja senkin lähetekeskustelun takia, joka täällä käytiin syyskuussa. Ymmärsin, että kansanedustajat pitivät tärkeänä sitä, että tämä asia tutkitaan. Valitettavasti Laakson poismenon takia ei ole enää selvitettävissä, miten hän suhtautui lopputulokseen, mutta ne löydökset, joita oikeusasiamiehen kansliassa tehtiin, todistivat mielestäni sen, ettei mitään oikeusmurhaa Laakson kohdalla ollut tapahtunut. Ainakin itse tulin vilpittömästi siihen käsitykseen, että kysymyksessä oli vain eräänlainen väärinkäsitysten sarja.

Sen kiistän ehdottomasti, että oikeusasiamiehen ratkaisuja tahallaan viivytettäisiin, niin kuin ed. Vistbacka mainitsi epäillyn jossain vaiheessa, tai että eduskunnan vaalikaudet jotenkin asiaan vaikuttaisivat. Tämä ei ainakaan minun kohdallani pidä paikkaansa.

Täällä mainittiin myös hoitavan lääkärin ja asiantuntijalääkärin tapaus. Tämä yksittäinen liikuntavammatapaus ei ilmeisestikään ole minun ratkaisemani. En tunne asian yksityiskohtia, mutta olen kyllä tietoinen siitä, että kansalaisten on yleensä vaikea ymmärtää, minkä takia hoita-

van lääkärin johtopäätöksiä muutetaan näkemättä potilasta. Ilmeisesti näissä asioissa on suhtautumistapa pikku hiljaa muuttumassa. Esimerkiksi oikeudenkäynneissä oli aikaisemmin käytäntönä, että hovioikeus muutti alioikeuden ratkaisun lopputulosta itse näkemättä todisteita tai kuulematta todistajia. Tässä suhteessa ilmeisesti totuuden etsimiselle asetettavat kriteerit ovat muuttumassa. Ihmisten vaatimukset ovat tiukkenemassa.

Se, että eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia ei voi puuttua näyttökysymyksiin, on varmasti itsestäänselvää. Meillä ei ole mahdollisuuksia ruveta kuulemaan uudestaan todistajia, sellaiseen ei ole voimavaroja. Mutta on yhtä selvää, että johonkin lainkohtaan, niin kuin täällä mainittuun autoverolain 51 §:ään, liittyvään systemaattiseen ongelmaan kiinnitetään huomiota. On jo hallitusmuodossa mainittu, että oikeusasiamiehen tulee kiinnittää huomiota lainsäädännön epäkohtiin, kuten tulkinnanvaraisuuksiin ja ristiriitaisuuksiin, sekä tuoda ne eduskunnan tietoon.

Ed. Alaranta mainitsi, että korkeimpien oikeuksien ja tuomioistuinten päätöksiä ei aina noudateta, ja kysyi, kuka tätä kontrolloi. Tietysti laillisuusvalvojat kontrolloivat tätä. Tässäkin kertomuksessa, jota nyt käsitellään, on ainakin yksi, ellei parikin tapausta, joissa on juuri muistutettu, että tuomioistuinlaitoksen merkitys vesittyy, jos tuomioistuinten päätöksiä ei noudateta.

Toisin myös esille sen, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt ihmisoikeusvalitustapauksissa tärkeänä, että jäsenvaltiot todella panevat täytäntöön kansallisten tuomioistuintensa ratkaisut. Tässä suhteessa Suomi on ainakin niin sanotussa Pikku-Leenan tapauksessa saanut moitteita, kun tuomioistuinten lapsenhuoltopäätöksiä ei ollut asianmukaisesti pantu täytäntöön. Tätäkin asiaa siis kontrolloidaan.

Kiitän kansanedustajia ja perustuslakivaliokuntaa saamastani palautteesta. Nämä vinkit ja viestit ovat tulleet perille ja yritetään ottaa vastaisessa toiminnassa huomioon. Kiitoksia!

Ed. Alaranta: Arvoisa puhemies! Ymmärrän oikein hyvin sen, mitä ed. Helle perustuslakivaliokunnan jäsenenä äsken totesi puheenvuorossaan enkä tietenkään halunnut arvostella vain arvostelemisen vuoksi. Yritin esittää jotakin ratkaisuvaihtoehtojakin siihen, että kun perustuslakivaliokunta on niin työllistetty kuin se on ja sille ei sen takia jää aikaa tarpeeksi näiden kertomusten käsittelyyn, niin siihen etsittäisiin uusia menettelyjä.

Olen toki tuon valiokunnan varajäsenenä tietoinen siitä, että perustuslain työskentely vei valtavasti aikaa. Muun muassa ministerivastuulain mukainen muistutus, joka ainakin minua vähän harmittikin, että se täällä tuli esille, sekin vei paljon aikaa, ja erilaisista lakiesityksistä annetut lausunnot veivät aikaa. Sittenkään en voi mitään sille, kun ajattelen oman arvomaailmani taustalta tätä asiaa, niin se harmittaa, että me tavallaan aliarvioimme koko tätä valtavaa järjestelmää, joka on näiden kertomusten takana sekä oikeusasiamiehen että oikeuskanslerin viraston osalta. Jos me haluamme pitää tätä järjestelmää pystyssä ja meillä on tällaiset paksut kertomukset ja sitten yhden A4-kokoinen valiokunnan mietintö näistä kertomuksista, niin ei se ole minusta tämän järjestelmän arvostamista. Siihen tuolla puheenvuorollani pyrin.

Se, mitä totesin perinteisistä suurista puolueista, on tietynlaista itsetutkiskelua, totta kai. Ei voi mitään sille, että kun katselee tätä tilannetta nytkin vaalien alla, näyttää siltä, että kaikilla ehdokkailla on valtavasti mielenkiintoa kansalaisten asioihin, jos pääsee markettien ja torien kulmille tapaamaan ihmisiä, mutta ei täällä näy edustajia tälläkään kertaa. Sanon tämänkin tietyllä varovaisuudella, mutta kuitenkin tosiasiana.

Kun katsoin lehdestä remonttiryhmän ehdokaslistaa, niin jotenkin näyttää siltä, että juuri sinne hakeutuu ehdokkaiksi ihmisiä, jotka ovat olleet meihin edustajiin jatkuvasti yhteydessä ja kokeneet, etteivät saa oikeutta tässä maassa. Minä olisin toivonut, että perinteiset suuret puolueet voisivat tätäkin mandaattia hoitaa niin, että kansalaiset voisivat luottaa meihin tässä järjestelmässä.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Perustuslakivaliokunnan lyhyt mietintö on tietysti oma asiansa tässä, mutta minä uskon, että täällä on käyty asioista samanlainen ja yhtä syvällinen keskustelu nyt, vaikka perustuslakivaliokunnan lausunto ja mietintö onkin ollut lyhykäinen, rehellinen sellainen. Kun ei ole ehditty käsitellä, niin ei ole sitten annettu myöskään valiokuntaneuvokselle tehtäväksi laatia mietintöä asiasta, jota ei ole käsiteltykään.

Oikeastaan pyysin puheenvuoroni täytäntöönpanosta. Siihen liittyy se ongelma, että kun ylin tuomioistuin antaa jostakin asiasta päätöksen, niin hyvin usein, kun tämä päätös tulee täytäntöönpantavaksi, ajatellaan nyt joku leskirou-

van omakotitalon nurkalla oleva oja, kaupunki määrätään laittamaan siihen viemäri, koska se haittaa tämän leskirouvan omakotitaloa ja se jäätyy ja perustukset hajoavat siitä, niin seuraava riitely alkaa sitten täytäntöönpanosta. Se vie saman verran, kun pyydetään, että esimerkiksi joku lääninoikeus tai joku määrätään, että se panee asian täytäntöön. Sitten taas valitetaan siitä päätöksestä hetken kuluttua, muutaman vuoden kuluttua on taas jossakin korkeimmassa oikeusasteessa tämä, ja taas aloitetaan koko homma alusta.

Tämän suomalaisen järjestelmän ongelma on se, että itse päätös asiassa ja toisaalta asian täytäntöönpano kulkevat omia prosessejaan ja kummassakin on valitusmahdollisuus. Minä olen henkilökohtaisesti kokenut asian Tampereen suunnassa ja puhunut siitä täällä aikaisemmin. Mutta se on tällaista tämä maailma, hiukan hidaskulkuista.

Ed. Vistbacka: Arvoisa puhemies! Sen suhteen, mitä eduskunnan oikeusasiamies totesi näiden pykälien tulkinnasta, joita otin esille, toivoisin, että jos oikeusasiamiehen toimistossa on ajan suhteen mahdollisuutta, niin voisi ehkä keskustella niiden viranomaistahojen kanssa, jotka ensi asteena panevat täytäntöön näitä hakemuksia. Itse olen ollut yhteyksissä ja keskustellut eri henkilöiden kanssa siellä, ja sieltä olen saanut näitä vahvistuksia omille ajatuksilleni nimenomaan tämän asianomaisen pykälän liian tiukasta sanamuodosta, joka ei anna viranomaisille mahdollisuutta tulkita edes sillä tavoin kuin he itse haluaisivat.

Eräs asia tähän saattaa liittyä. Arvoisa puhemies, en ole ihan varma, onko tietoni oikea, että tällä hetkellä vieläkin käytetään niin sanottua Pontevan taulukkoa näissä prosentuaalisissa määritelmissä, joka taulukko on iankaikkisen vanha ja perustuu liikennevahingossa vammautumiseen. Siihen ehkä olisi aiheellista saada muutoksia. Aikoinaan olen ollut yhteydessä professori Raimo Lahteen, joka minua informoi tämän suuntaisesti jo muutamia vuosia sitten tästä asiasta.

Arvoisa puhemies! Toinen asia, mitä tulee tähän annettujen päätösten noudattamiseen. Mielenkiintoista on nimenomaan se, minkä varmasti eduskunnan oikeusasiamieskin tietää eräiden valitusten osalta, että vaikka korkein hallinto-oikeus toteaa, että esimerkiksi kunnallinen viranomainen on jossakin valintatilanteessa menetellyt virheellisesti, niin kun asia palaa sieltä uudelleen, todetaankin se, että henkilö on hoitanut sitä valituksen aikana. Hän on ikään kuin pätevöitynyt, ja sitten hänet valitaankin siihen. Siitä henkilöstä, joka on valittanut, todetaan, että hänkin olisi pätevä, mutta tämä toinen on pätevöitynyt.

Ed. Kuosmanen: Arvoisa rouva puhemies! Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuodelta 1997 on minusta oikean suuntainen ja hyvin laadittu. Eduskunnan oikeusasiamiehen toiminta ja hänen toimistonsa toiminta on ollut erittäin hyvää ja korkealaatuista. Kansalaiset ovat lähestyneet oikeusasiamiestä suuresti omissa oikeustapauksissaan. Minun mielestäni oikeusasiamies on todella paneutunut tehtäväänsä. Kiitos hänelle siitä.

Ottaisin yhden näkökulman vakuutusasioihin. Niissä kansalaiset ovat ottaneet minuunkin erittäin paljon yhteyttä siinä mielessä, että vakuutuksentekijä ei saa oikeutta vakuutuslaitoksesta sen takia, että samat henkilöt, jotka tutkivat asian, ovat eri päätöksentekoelimissä päättämässä vakuutusoikeutta myöten. Pyytäisin oikeusasiamiestä puuttumaan tähän, onko todella valtakunnassa sellainen käytäntö, että samat henkilöt ovat monessa tasossa päättämässä kansalaisten vakuutuskorvausasioissa.

Asia on loppuun käsitelty.

15) Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuodelta 1997

Ainoa käsittely
Kertomus 9/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 15/1998 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 15.

Keskustelu:

Ed. Vistbacka: Arvoisa puhemies! Ihan lyhyesti olisin, kun oikeuskansleri on tullut paikalle, todennut sen, mitä täällä käytiin keskustelua joitakin aikoja sitten nimenomaan tämän päivän päiväjärjestysasioissa lainvalmistelusta ja siitä tasosta, jolla ne tulevat eduskuntaan.

Arvoisa puhemies! Tiedän sen, että nykyinen oikeuskansleri ei ole ollut toimessaan vuonna 1997, mutta kun hän on nyt täällä paikalla, ehkä hän voisi informoida siitä, millä tavoin hänen

virastonsa kiinnittää huomiota lakien tasoon silloin, kun hallitus antaa niitä eduskuntaan, koska tänään iltapäivällä asiasta on tässä salissa keskusteltu aika paljon.

Valtioneuvoston oikeuskansleri Nikula: Arvoisa rouva puhemies! Oikeuskanslerinvirastossa lakiesitysten tarkastamiseen jää aikaa parisen vuorokautta. Esityksiä alkaa tulla tiistaisin puolenpäivän aikaan, keskiviikkona käydään esittelijöiden kanssa esitykset läpi ja torstaihin kello 10:een saakka on aikaa korjata. Valvontaa ei voida tehdä kovin tarkasti silloin enää kirjoituskysymysten osalta. Me käymme läpi rangaistussäännökset, että niissä ei ole esimerkiksi mitään taannehtivuutta, joka on perustuslaissa kielletty, mutta myös pyrimme valvomaan, että tulkinnalle jäisi mahdollisimman vähän sijaa. Joissakin tapauksissa pyydämme, että lista vedetään pois ja että esittelijät vielä pyrkivät täsmentämään tekstejään. Joissakin harvinaisissa tapauksissa ehkä pystytään olemaan myös esittelijöille avuksi lainkirjoitustyössä.

Yleensä kaikki ne säännökset, joissa annetaan viranomaisille valtuutus puuttua ihmisten elämänmenoon — rangaistussäännökset, verotussäännökset tai jotkin muut niin sanotun pakkovallan käyttöedellytykset — pyritään lukemaan hyvin tarkasti. Mutta niin kuin täällä hyvin tiedetään, saattaa olla satoja sivuja paksu, satoja pykäliä sisältävä lakiehdotus. Niitä kun sattuu pari samaan esittelyyn, ei kyllä tuo aika riitä.

Joissakin tapauksissa otetaan yhteyttä etukäteen meidän virastoomme. Sitä me tietysti toivomme, että voisimme hyvän ajan kanssa käydä lävitse.

Jokaisen lakiehdotuksen ja asetusehdotuksen tarkastukseen kuuluu tietysti myös se, että yleisesti katsotaan, että ehdotuksissa ei ole mitään perusoikeuksien kanssa ristiriitaista. Myös tältä osin pyritään saamaan korjaus aikaan, jos se havaitaan. Valitettavan usein joudumme vain esittämään, että esitykseen lisättäisiin maininta siitä, että esitys saatetaan täällä eduskunnassa perustuslakivaliokunnan tarkastettavaksi, koska hallituksella on oma aikataulunsa ja sitä tämäntapaisilla tarkastuksilla ei voida viivyttää. Joskus päätökset eivät myöskään salli lykkäämistä, ne liittyvät määräaikoihin, jotka tulevat muuta kautta, mahdollisesti talousarviosta tai muusta lainsäädännöstä.

Tiedän hyvin, että monesti on perusteltua aihetta arvostella lakiehdotuksia, mutta osittain se johtuu tietysti siitä, että valmistelijoille ei ole annettu aikaa kirjoittaa perusteellisesti. Tuodaan sirpalemaisia esityksiä, joista on hyvin vaikea saada kokonaiskuva siitä, miten ne suhtautuvat siihen lainsäädännön kokonaisuuteen, johon ne on tarkoitus sovittaa.

Kysymys lainvalmistelun tasosta on valitettavasti sellainen, että se jatkuvasti pysyy päiväjärjestyksessä. Siihen ei näytä löytyvän mitään patenttiratkaisua. Tärkeätä on, että päätöksentekijöiden ja valmistelijoiden yhteistyö sujuu niin, että päätöksentekijät tarkasti ilmoittavat, minkä tavoitteen he haluavat toteuttaa, ja sitten mahdollisimman korkealla ammattitaidolla kirjoitetaan säännösehdotukset, jotka eduskunta vihdoin sitten tarkastaa.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Kyllä lakien valmistelussa yksi suuri ongelma on se, jos ollaan rehellisiä, että lainsäädäntöneuvoksien, siis lakeja ministeriöissä valmistelevien taso on äärettömän epätasainen. Siellä on hyviä valmistelijoita; kun valiokuntaan tulee jokin esitys ja tiedetään, kenen valmistelema se on, me tiedämme, että se on hyvää työtä ja siltä pohjalta on helppo lähteä työskentelemään. Mutta siellä on paljon sellaisia henkilöitä, joille ministeriön lainvalmistelupaikka on tietynlainen ponnahdus, johon päästään tietynlaisilla suhteilla. Ei katsota ollenkaan sitä, minkälainen valmius on tähän tehtävään ja minkälaiset kyvyt ovat. Sen kautta ponnistetaan sitten johonkin muualle, valtakunnansyyttäjän virastoon tai mihin hyvänsä. Tämä on ongelma.

Sitten kun yleensä nämä huonot lainvalmistelijat ovat vielä niin itsekkäitä, että kun he tulevat valiokuntaan esittelemään näkemyksiään, he ovat niin koppavia, ettei heiltä voi oikein kysyäkään mitään, eivätkä he anna periksi, väittävät a:ta ä:ksi, vaikka selvästi näkee, että se on a eikä ä. Tämä on lainvalmistelun suuri ongelma. Minä olen sanonut sen aikaisemminkin ja se pitää paikkansa.

Rouva puhemies! Minä olen jossakin vaiheessa kirjallisessa kysymyksessäni, niissä harvoista tekemistäni, kiinnittänyt huomiota tähän laintarkastuskuntaan, jonka moottori yskähteli pitkään ja sitten se sammui lopullisesti, vähän niin kuin surkuhupaisa tarina koko laintarkastuskunnalta. Mutta nimi tällä on komea. Minä sanoisinkin näin, että olisiko nyt sillä tavalla, että laintarkastuskunnan toimintaa pyrittäisiin elvyttämään uudelleen tietyllä tavalla ja lisättäisiin sinne resursseja sillä tavalla, että siellä pystyttäisiin eduskuntaan tulevat lait tarkastamaan aina-

kin pääosiltaan ja sellaisilta osilta, joissa on ehkä mahdollisesti ongelmia. Jotakin täytyy tehdä, koska tämä eduskunta, ainakin tämä, on alkanut olla aika pitkälti ärtynyt näihin lainvalmistelijoihin, jotka käyvät niitä sepustuksiaan tuolla selittelemässä, joilla ei ole yhtään mitään merkitystä. Tämä on minun näkemykseni.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! Olen ymmärtänyt, että lainvalmistelijalla on ohjeena ollut se, että perustuslainmukaisuus, säätämisjärjestysasia pitäisi katsoa lainvalmistelun yhteydessä. Oikeuskansleri tuossa totesi puheenvuorossaan, että aina silloin tällöin lakiesityksiin on heidän toimestaan lisätty, että varmuuden vuoksi pitäisi perustuslakivaliokunnan tutkia tämä asia. Kuten oikeuskansleri tietää, olen aika usein perustuslakivaliokunnan maallikkojäsenenä kiinnittänyt tähän asiaan huomiota. Minusta tulisi jokaisessa lakiesityksessä joko olla selvä maininta, että tässä ei ole mitään säätämisjärjestysongelmaa eli voidaan säätää tavallisen lainsäädäntöjärjestyksen mukaisesti, tai sitten tulisi problematisoida sitä, koska viime vuoden aikanakin, en nyt muista, onko nykyisen oikeuskanslerin aikana, mutta viime vuoden aikanakin on ollut joitakin lakiesityksiä, jotka ovat tulleet sitten perustuslakivaliokuntaan, ja niissä ei ole ollut lainkaan säätämisjärjestyspohdintaa itse esityksessä mukana.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa rouva puhemies! Minäkin haluaisin osallistua keskusteluun muutamilta kohdin. Ensiksikin jatkaisin siitä, mitä ed. Helle mainitsi perustuslaillisuuden arvioinnista. Myöskin toivoisin, että taloudelliset vaikutukset, työllisyysvaikutukset ja tasa-arvovaikutukset olisivat säännönmukaisesti näkökulmina mukana hallituksen esityksissä. Ne ovat ja eivät ole, eivät kuitenkaan sillä lailla johdonmukaisesti. Se helpottaisi tavattoman paljon näiden asioiden käsittelyä eduskunnassa.

Aivan hiljattain tuli myöskin esiin, kun emme voineet sosiaali- ja terveysvaliokunnassa suorittaa loppuun annettua tehtävää hallituksen esityksen osalta, joka koski sosiaalihuollon asiakkaan asemaa, sellainen kysymys, että kuulemma oikeusministeriö on kieltänyt kirjoittamasta auki nämä viittauspykälät lainsäädäntöön, millä oli tarkoitus helpottaa kuitenkin juuri asiakkaan mahdollisuuksia pysyä jyvällä siitä, mitä lainsäädäntö sanoo hänen oikeuksistaan ja mahdollisesti velvollisuuksistaan. Näen, että koko tämmöinen uskottavuuskysymys jatkossa edellyttäisi enemmän auki kirjoittamista, ja olisin mielelläni kuullut siitä oikeuskanslerin kommentin.

Lopuksi haluaisin vielä kiinnittää huomiota atk:n hyväksikäyttöön lainsäädäntötyössä niin, että viran puolesta eivät unohtuisi mitkään asiaan liittyvät seikat, jotka on otettava huomioon, kun nyt muistetaan kuitenkin, miten monimutkaiseksi meidän lainsäädäntömme on ehtinyt kehittyä. Sellainen käsitys minulle on jäänyt — en tiedä, toivon, että oikaistaan, jos olen väärässä — että tänä päivänä tämä työ joudutaan vielä käsin tekemään, varmistumaan siitä, että kaikki asiaan vaikuttavat seikat on otettu huomioon. Onko puutetta atk-ohjelmista, jotka sisällön puolesta huolehtisivat ihmisen sijasta tästä asiasta?

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Aittoniemi käytti hyvän puheenvuoron lainvalmistelun tasosta lähinnä varmasti lakivaliokunnan osalta, mutta itse kun olen talousvaliokunnassa sen lisäksi, olen huomannut semmoisen asian, että hallituksen esitykset talouselämän laeiksi ovat erittäin jälkijättöisiä eli ne eivät ole enää tästä päivästä. Olen suuresti hämmästellyt sitä, kuinka tämmöisiä esityksiä me joudumme hyvin usein korjaamaan varsinkin talousvaliokunnassa. Kun oikeuskansleri aikaisemmin oli talousvaliokunnassa, hän itsekin oli varmasti sitä mieltä, että lainvalmistelun taso on monilta osin erittäin heikko ja jälkijättöinen.

Toinen asia, mikä minua uutena kansanedustajana on hämmästyttänyt, on se, että liian paljon holhouslakeja tehdään eduskunnassa eli semmoisia lakeja tehdään, joita ei voida valvoa. Otan esimerkiksi veneilyliikenteestä liivien käytön ja sitten monta muuta semmoista asiaa, jotka liittyvät mielestäni sellaisiin lakeihin, joita kukaan ei pysty valvomaan. Kysyn oikeuskanslerilta: mihin toimenpiteisiin hallitus jatkossa ryhtyy, että tämmöisiä turhia lakeja ei kansalaisille säädettäisi?

Valtioneuvoston oikeuskansleri N i k u l a : Arvoisa rouva puhemies! Entisenä lainsäädäntöneuvoksena pyydän, että minun ei tarvitse vastata ed. Aittoniemen arvosteluun lainsäädäntöneuvoksista, mutta laintarkastuskunnasta toteaisin, että oikeusministeriössähän on laintarkastustoimisto, jonne säädösehdotukset pitää lähettää ohjeiden ja määräysten mukaan tarkastettavaksi. Voisi kuvitella, ja tähän nyt ehkä on omista kokemuksistakin jonkin verran tukea, että ne

säädösehdotukset, joita eduskunnalla on ollut eniten aihetta arvostella, ovat ohittaneet tuon tarkastustoimiston.

Ed. Vehkaojan maininta siitä, että oikeusministeriö olisi kieltänyt kirjoittamasta auki jotain säännöstä, saattaa liittyä tarkastustoimiston työhön. En tunne valitettavasti tapausta. En pysty siitä sanomaan sen enempää kuin että olen ed. Vehkaojan kanssa samaa mieltä, että olisi hyvä, että säännöksissä olisi informatiivisuutta. Se kokemus, joka itselläni on oikeusministeriöstä, ei anna tukea sille, että kiellettäisiin säännösten informatiivisuuden lisääminen. Mutta ehkä voimme palata tähän asiaan, jos saan siitä enemmän tietoja.

Laintarkastuskuntahan tarkasti yhden tai kaksi säädösehdotusta vuodessa. Se oli epäonnistunut instituutio. Ruotsissa hallituksella on vastaava toimielin, jossa on tuomioistuinlaitoksen edustus, joka tarkastaa kymmenittäin säädösehdotuksia ja huolehtii niiden tasosta. Tosin Ruotsissakin keskustelu lainvalmistelun tasosta on yhtä vilkasta kuin meillä.

Lainsäätämisjärjestysperustelut saattavat puuttua, niin kuin ed. Helle totesi. Yleensä Oikeuskanslerinviraston tarkastuksessa valvomme, että epätietoisissa tapauksissa ne tulevat. Tänään ymmärtääkseni täysistunnossa on hylätty lakiehdotus, jossa perustuslakivaliokunta esitti hyvin voimakkaan kritiikin, joka meille virastossa aiheutti hyvin paljon pohdintaa mutta joka on tyypillisesti sellainen, että se haluttiin kuitenkin eduskunnan käsiteltäväksi. Siihen ei perustuslakivaliokunnan lauseketta tullut, koska tiesimme valiokunnan raskaan työtilanteen ja luotimme siihen, että eduskunnassa osataan myös havaita sudenkuopat, joita säädösehdotuksissa on, ja näin asia sitten hoidettiin.

Ed. Kuosmasen puheenvuoro on siitä erinomaisen opettava, että se kertoo, kuinka lähellä lakitekninen ja oikeudellinen arviointi, joka on ainoastaan minun toimivallassani, on poliittista harkintaa, joka jää lainvalvojan arvioinnin ulkopuolelle. En valitettavasti voi ottaa kantaa siihen, miksi meillä säädetään holhouslakeja. Ne ovat poliittisia kysymyksiä.

Taloudellista lainsäädäntöä on kylläkin uusittu esimerkiksi rahoitusmarkkinoiden osalta hyvin voimakkaasti laajoina osittaisuudistuksina. Varmasti kokonaiskäsityksen saaminen siitä on ollut hyvin hankalaa. Ymmärtääkseni tämä on perustunut osittain Euroopan yhteisön lainsäädäntöön ja tarpeeseen saada yhtenäiset säännökset kaikissa jäsenmaissa.

Lakiehdotuksen vaikutusten arviointi on virkavelvollisuus lainvalmistelijoille. Niin kuin ed. Vehkaoja totesi, tällaiset velvoitteet on asetettu. Viimeksi valtioneuvosto vahvisti ohjeet siitä, miten lakiehdotusten vaikutukset yritystoimintaan ja erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten toimintaan tulee tehdä perusteluissa selviksi. Mutta on totta, että näissä perusteluissa ei aina olla kyllin tyhjentäviä. Siinä mielessä on hyvin paikallaan, että eduskunta muistuttaa valtioneuvoston valmistelukoneistoa näistä velvoitteista silloin, kun tarvetta on.

Ed. V ä i s t ö : Arvoisa puhemies! Varmaan on niin, että eduskunnassa säädetään säännöksiä, joiden valvonta on vaikeaa. Toisaalta on myös niin, että pykälien avautuminen on myös usein hankalaa. Kun eduskunnassa, arvoisa puhemies, on aiemminkin käyty keskustelua siitä, mikä meillä lainvalmistelun taso on, niin ymmärrän niin, että tähän asiaan valtioneuvoston piirissä on nyt vakavasti kiinnitetty huomiota ja on käynnissä tällainen säädösvalmistelukoulutus ja tason nosto. Sitä varmasti tarvitaan.

Toisaalta olen ollut havaitsevinani, että ministeriöissä ei välttämättä arvosteta säädösten valmistelutyötä riittävästi. Ehkä se on sellaista kuivakasta puuhaa, joka ei sillä tavoin mahdollista osallistumista eri tehtäviin, etenkään nyt kansainvälistymisen aikana, kuin monet muut tehtävät ministeriöissä antavat mahdollisuuden. Luulen, että tämä on osaltaan syynä siihen, että siellä henkilöt vaihtuvat ja säädösten valmistelu joko pitkittyy tai mutkistuu.

Kun on moitittu, joskus voi antaa kiitostakin. Itse olen kokenut, että hallintovaliokunnassa erittäin hankala laki, uusi ampuma-aselaki, viimeisin esitys, joka runsas vuosi sitten oli eduskunnan käsittelyssä, oli laadittu varsin huolella ottaen huomioon sen monimutkaisuus.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

16) Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1997

Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1997

Kertomus 11, 13/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 72/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan varsinaiseen täysistuntoon.

17) Kertomus niistä toimenpiteistä, joihin Eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta vuonna 1996 ovat antaneet aihetta

Kertomus 14/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 71/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan varsinaiseen täysistuntoon.

18) Hallituksen esitys Brasilialle suunnatun kansainvälisen rahoitusjärjestelyn toteuttamiseksi Suomen Pankkia varten myönnetyn valtion takausvaltuuden lisäämiseksi

Hallituksen esitys 286/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 73/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan varsinaiseen täysistuntoon.

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on huomenna torstaina kello 18, kyselytunti huomenna kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 17.10.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen